TULNUKATE JÄLJED

ERICH VON DÄNIKEN

TULNUKATE JÄLJED

TÄNAPÄEV

Originaali tiitel:
Auf den Spuren der Ausserirdischen
Erich von Däniken
© 1993, C. Bertelsmann Verlag, München within Verlagsgruppe Bertelsmann GmbH

Tõlge eesti keelde Heino Pedusaar
Toimetanud Piret Joalaid

© Tõlge eesti keelde Heino Pedusaar ja Tänapäev, 2000

ISBN 9985-9269-4-3
Trükitud AS PAKETT trükikojas. T 92

SISUKORD

1. peatükk
Kus asuvad maavälised? 7
2. peatükk
Jumalate jäljed 28
3. peatükk
Kaitsekõne koolmeistritele 37
4. peatükk
Ma tulen taevast ülevalt... 66
5. peatükk
Kes otsib, see leiab 79

Fotod

1. PEATÜKK

KUS ASUVAD MAAVÄLISED?

Küsimus elust Universumis on niisama vana kui inimese intelligents. Sellega on tegelenud iidsete aegade mõtlejad, antiikfilosoofid, keskaja astronoomid ja meie päevade teadlased. Aegadest, kui inimene õppis üldse midagi tähele panema, on ta silmitsenud enese üle kaarduvat imepärast kogumit miljarditest salapärastest valgustäppidest, heleduselt erinevatest kaugetest tulukestest – valgussähvatustest ja langevatest tähtedest öisel horisondil.

See suursugune, vaikivalt särav ilu vallandab unistusi ja sunnib samas mõtisklema. Kuigi taevalaotuse jälgimine ei ole teaduste kõige iidsem valdkond (günekoloogia on vanem), on just see läbi aegade osutunud kindla peale kõige järjekindlamaks.

Inimese fantaasia ja nupukus on meile kinkinud moodsa tehnika: peegelteleskoobid, raadioastronoomia, elektronarvutid, satelliidid. Meie pea kohal kummuvast tähistaevast teame nüüd hoopis rohkem kui esivanemad. Ja ometi on küsimus maavälise elu kohta jäänud tänaseni vähegi ammendava vastuseta.

Veel pole ühtki mõnelt kaugelt tähelt saabunud homunkulust (tehisinimest, ka keskaja alkeemikute fantaasiatoodet) prepareerituna mõnes maavälise elu probleemistikule pühendatud muuseumis välja pandud. Veel pole ufode meeskonnad Washingtoni Valge Maja ümbrusse või siis Moskva Punasele väljakule maandunud ega Siiriuselt, Aldebaranilt nagu ka Kentauri Alfalt toodud kingitusi sealsele tundmatu sõduri hauale asetanud. Veel pole suudetud tabada

maaväliste eluvormide lähetatud raadiosõnumeid, kuigi meie raadioastronoomid näevad tublijagu vaeva, et oma tundlikke elektronkõrvu just nende poole kikitada.

Kõigest hoolimata on valdav osa teadlasi ühel meelel, et maaväline elu ja usutavasti ka selle intelligentsed vormid peavad olemas olema. Kuidas saaksime sellest vasturääkivusest üle? Viimastel aastatel on tänu raadioastronoomiale avastatud Universumis küllaga mitmesuguseid molekule ja nende hulgas ka *orgaanilisi* ühendeid. Kuidas siis nii? Kas kosmos polegi steriilne ja tühi?

Tähtedevahelise ruumi kuupsentimeetris leidub umbes 0,1 kuni 1000 aatomit. Molekulide moodustamiseks peavad need teatavasti liituma. See juhtub näiteks siis, kui neid tabab mõne tähe niinimetatud päikesetuul (korpuskulaarkiirgus, mis koosneb peamiselt prootonitest ja elektronidest). Molekulide moodustumisel kujuneb kõrgem energianivoo ja sellega kaasneb täiesti kindla lainepikkusega kiirgus. Nii on igal molekulil eriomane lainepikkus, mida saame kõrgtundlike raadioteleskoopidega tuvastada.

Selle kohta paar näidet:

keemiline valem	molekul	lainepikkus, cm
OH	hüdroksüül	18,0
NH_3	ammoniaak	1,3
H_2O	vesi	1,4
HCHO	metanaal	6,2
CH_3-CHO	etanaal	28,0

Nende molekulide olemasolu tõestab, et maailmakõiksuse pimeduses leidub vähemalt algseid eluks tarvilikke "ehituskive". Muidugi eraldab molekuli ja lihtsaimat rakku veel

väga pikk vahemaa, kuid see arengujärk peab ka väljaspool Maad olema juba läbitud, sest aastamiljardite eest on kosmosest siia jõudnud mikroorganisme. Need avastas Gießeni ülikooli geoloogiaprofessor dr. Hans-Dietrich Pflug. Ta uuris koos kaastöölistega Maa vanimaid setteid, nimelt Gröönimaaedelaosa nn. Isua kivimeid. Need kihtkivimid osutuvad oma ligilähedaselt 3,8 miljardi aastaga vanemaks kõigest, mida maapealsetest kivimilademetest on üldse eales mikropaleontoloogiliselt lahatud.

Spetsialistid teavad, et nooremad kivistised sisaldavad ka orgaanilise päritoluga süsinikku; seda saab isotoopanalüüsiga kindlaks määrata. Siiski ei tohiks niisugune materjal nagu Isua kivimid sisaldada orgaaniliste ainete jälgi: see sündis ajal, kui Maal lihtsalt ei saanud keerukaid elusorganisme veel leiduda. Ometi juhtus midagi päris ootamatut. Kuni 3 protsenti Isua kvartsiidide massist koosneb *orgaanilise* päritoluga süsinikust! Selle kohta märkis professor dr. Pflug (1):

"Järelikult pidi juba 3,8 miljardi aasta eest Maal elu õilmitsema. Kuid ainult piisava fotosünteesivõimega organismid suudavad toota sellist kogust biomassi."

Kust on see biomass pärit?

Professor dr. Pflug ja tema meeskond uurisid meteoriite, mis on Gröönimaa Isua kivimitest veel vanemad. Vaatluse all oli ka Austraaliasse kukkunud Murchisoni meteoriit, mille vanust hinnatakse umbes 4,6 miljardile aastale. Teadlaste hämmelduseks avastati selle meteoriidi massis neidsamu Gröönimaalt leitud rakustruktuure. Kuivõrd Austraalia meteoriit on Isua kivimist kaheksasada miljonit aastat vanem ja langes Maale alles veerandsaja aasta eest, peab selle orgaaniline materjal olema maisest elust eakam. Kõige tagatipuks näitab enamik ühtekokku seitsmeteist-

kümnest Murchisoni meteoriidis leiduvast aminohappest *parempööret*, mida Maal vaevalt kohtab. Maised aminohapped on nimelt vasakspiraalid (2, 3). Niiviisi võibki nende orgaaniliste ainete päritolu pidada maaväliseks.

Elule kosmoses ei viita mitte ainult seal avastatud makromolekulid ja Maalt leitud mikroorganismid. Ka statistika ja filosoofia on jõudnud samalaadse tulemuseni. Hindamisi kuulub ainult meie Galaktikasse 200 miljardit kinnistähte. Optimistidena võiksime eeldada, et iga niisuguse päikese juurde kuuluvad ka planeedid. Sellegipoolest kavatsen jääda pessimistiks ja loovutan ainult igale kümnendale kinnistähele kõigest üheainsa planeedi. Seega leiduks meie Linnuteel 20 miljardit planeeti. Tekib küsimus, kui palju nendest tiirleb oma ematähe ümber ökosfääris, niisiis elutegevuseks sobivas piirkonnas. Kas ainult üks kümne hulgast? Sellelgi juhul jääks niisuguseid planeete arvesse kaks miljardit.

Kui mitmel nendest arenes elutegevust võimaldav atmosfäär? Oletame taas, et vaid igal kümnendal. Niisiis jääb seejärel meie sõelale püsima ikkagi veel 200 miljonit planeeti.

Kui paljud nendest eluvormidest võiksid jõuda tehnilise intelligentsi tasemele? Kas taas iga kümnes? Nüüd jääks järele 20 miljonit. Kas seda on liiga palju? Teeme uue mööndused ja võtame iseenese rahustamiseks nendest ainult iga sajanda. Kuid ka sellest tulenev kaks miljonit on igati aukartustäratav arv.

Kes nendest tehnilistest tsivilisatsioonidest võis tegelda kosmoselendudega? Iga kümnes? Iga sajas? Siit tuletaksime 200 000 või vähemalt 20 000 mööda kosmost uitavat tsivilisatsiooni. Samas ei saa niisugust vaoshoitud arvutust üldse ülemääraselt optimistlikuks pidada.

Nüüdisaja astronoomid ei taha nimelt planeete omistada mitte igale kümnendale, vaid pigem igale teisele päikesele (4).

Selle arvudega žongleerimise lähtepunktiks võtsin meie Galaktikas asuvad 200 miljardit tähte. Kummatigi leidub maailmakõiksuses veel teisi galaktikaid – ja eks neidki on miljardeid...

Murchisoni meteoriidis leitud aminohapped ja fossiilsed jäänused on ilmselgelt vanemad kui mis tahes maine elu. Järelikult pidi elu kusagil hoopis teisal tärkama aastamiljardeid varem kui maakeral. Nendele muu kujuga eluvormidele jäi evolutsiooniks hoopis rohkem aega. Pole mingeid veenvaid argumente, mis suudaksid kõnelda maavälise intelligentse elu olemasolu võimaluse vastu.

Uus mudel

Võib-olla on maavälised olendid jõudnud juba varem meie pika arengulooga emakest Maad külastada?

Seda veetlevat mõtterajatist kunagiste kosmosest saabunud külaliste kohta on rahvasuus hakatud kutsuma preastronautikaks või ka ürgastronautikaks. Ametlik teadus, mis seisab kõige uue suhtes alatasa võrdlemisi distantseeritult, nimetab seda valdkonda "paleo-SETI". SETI on teadusringkondades muide igati tunnustatud mõiste, lühend ingliskeelsetest sõnadest *Search for Extraterrestrial Intelligence* ehk maavälise intelligentsi otsingud. Samas toimib juba aastakümneid koguni tunnustatud tavateaduste raames üks SETI projekt: raadioastronoomid üritavad välja peilida maaväliste eluvormide lähetatud signaale. Seni on need katsed küll liiva jooksnud. Veel pole tohutud antenniliuad ja terved traadipõimepõllud suut-

nud kinni püüda ainsatki meie maaväliste sõprade lähetatud piiksu.

Mis võib olla selle ebaedu põhjuseks? Kas krutime sobimatut tüüpi raadiovastuvõtja nuppe? Kas otsime vääras piirkonnas? Kas oleme asunud tervet probleemi lahendama kuidagi nuripidiselt?

Meie, "preastronautikud", sammume hoopis teist teed kui raadioastronoomid. Muidugi ei suuda meiegi oma uurimistegevuse praeguses järgus esitada mingeid objektiivseid tõendeid maaväliste olendite olemasolu kohta, kuid siiski on meie valduses üsna mahukalt igati kontrollitavaid kaudtõendeid, mis osutuvad küllalt vettpidavaks selleks, et iga kahtleja peaks neid kuuldes oma kõrvu kikitama.

Ameerika Ühendriikide Bostoni Ülikooli astronoom professor Michael Papagiannis lõpetas Astronautikaföderatsiooni 33. rahvusvahelisel kongressil oma suurt tähelepanu äratanud ettekande järgmiste sõnadega (5):

"Me võime järeltulevate põlvkondade ees isegi kohtlaseks osutuda, kui jätkame maaväliste tsivilisatsioonide otsimist kaugetelt tähtedelt, samas kui võiksime vastuse leida siitsamast, meie endi Päikesesüsteemist."

Nii need asjad ja lood õigupoolest ongi. Üksainus tõend kunagiste maaväliste olendite külaskäigust muudaks meie mõtlemisviisi, filosoofiat, usundeid ja koos sellega ka poliitikat rohkem, kui seda suutsid möödanikus teha teadlaste kümme tuhat arukat pead. Siis *teadvustaksime* enesele, et egas meie polegi mingi Universumi naba või veel vähem mingi looduse kroon. Kulutused niisugusele uurimisele tasuvad ennast ära. Vastavaid teadmisi vajame kahtlemata kõik.

Targad inimesed on esitanud tulnukate siinviibimise kohta mõjusaid vastuväiteid. Esitan loetelu kõige arukamatest mõtetest.

A. Kosmilisi vahemaid ei saa ületada.
B. Miks peaksid maavälised olendid meie juurde tulema?
C. Miks peaksid nad just nimelt *meid* üles otsima? Lõppude lõpuks peitub isegi meie endi Galaktika piirmetes valikuvõimalus 200 miljardi tähe vahel.
D. Miks pidi selletaoline külaskäik toimuma *just praegu*, viimase paari aastatuhande jooksul? Tulnukad ei saanud ju kaugelt eemalt aimata, et Maad on õnnistatud eluga, ja veel vähem teada, millise arenguastmeni on siinsed eluvormid jõudnud.
E. Kosmilised eluvormid ei tarvitse üldse olla inimesetaolised. Veel absurdsem on seisukoht, et sellised olendid võiksid mõelda ja tunnetada samal viisil nagu inimesed.

Need esmapilgul igapidi kaalukad vastuargumendid seisavad siiski savijalgadel.

Rännakud ajas ja ruumis

Professor dr. Harry O. Ruppe, kes on Wernher von Brauni (kuulus raketikonstruktor ja kosmonautika eriteadlane – *Tlk.*) kauaaegne kaastööline ja palju aastaid Müncheni Tehnikaülikooli ordinaarius kosmoselennundustehnoloogia alal, käsitleb oma kaheköitelises teoses "Die grenzenlose Dimension – Raumfahrt" ("Piiritu dimensioon – kosmosereisid") tähtedevahelise ruumi läbimise mitmesuguseid võimalikke variante (6).

Mehitamata lennud. Masinad (robotid) teevad ekspeditsioone ja lähetavad uurimistulemid raadio kaudu baasjaama. (Juba praegu toimivad niiviisi Ameerika Ühendriikide kosmosesondid Pioneer X ja XI ning Voyager I ja II.)

Põlvkondade reisid. Teele lähetatakse terviklik inimasula, millel on oma energiaallikas (reaktor, "minipäike") ja suletud, autarktne (iseenesega toimetulev) eluringe. Sihtkohta jõudnute rühm pole muidugi enam see, kes kunagi rännakut alustas, vaid hoopis nende järglased (7).

Elutegevuse aeglustamine. Astronautide elutegevust pärsitakse nõnda ("talveuni"), et nad lennu vältel peaaegu ei vananeks.

Elu konserveerimine. Rännakule lähetatakse inkubaatorid, nagu ka seemne- ja munarakud või muud sobivad bioloogilised vormid. Inimelu tekitatakse taas alles sihtkohale lähenemisel.

Eluaja pikendamine. Astronautide elu kestust avardatakse nii, et pikaks reisiks kulutatakse ainult väike osake elueast. Selles hüpoteesis on tähtsal kohal küborgid (= küberneetilised organismid), niisiis inimese ja masina kombinatsioonid.

Projekt "Daidalos". See on British Interplanetary Society (Briti Planeetidevahelise Seltsi) seitsmekümnendate aastate alguses avaldatud kavand kasutada kosmoselaeva veojõu saamiseks selle sabas väikesi termonukleaarplahvatusi laseri või relativistlike elektronkiirte n.-ö. läitmisega. Nii tekitatud veojõust peaks jätkuma 52 950-tonnise stardimassi ja 450-tonnise kasuliku koormusega tähelaeva läkitamiseks Barnardi tähele (asub meist 5,91 valgusaasta kaugusel), kulutades selleks aega umbes viiskümmend aastat.

Tuleviku energiaallikad. Mõeldakse aatomituumade lõhestamisele, vesiniku muundamisele heeliumiks. Tõsi küll, see protsess suudab energiaks muundada ainult väikest osa massist. Huvitavam oleks kasutada võimalust vabastada energiat kui viia mateeria puutesse antimateeriaga.

Siin jäävad vaatlemata ülevalguskiiruse ja hüperruumi pühad valdused. Iga füüsikteab, et Einsteini relatiivsusteooriast tulenevalt võivad valgusest väiksema kiirusega mateeriaosakesed omandada maksimaalselt valguse kiiruse ning valgusest kiiremad osakesed võivad osutuda ainult "peaaegu-valgusaeglasteks". Selliste valguse kiirust ületavate osakeste tahhüonide olemasolu on matemaatiliselt tõestatud (8).

Isegi juhul, kui niisugused reisid saavad tehniliselt mõeldavaks, jääb nende motivatsioon ikkagi küsitavaks. Milleks üldse vajatakse selliseid tähtedevahelisi kosmosesõite?

Vastuküsimus: mida võiks üks inimkond teha siis, kui kõik argine on juba läbi uuritud? Millised uued probleemid võiksid inimese väsimatut avastajaloomust kannustada? Küllap hakkavadki siis need meie pea kohale asetunud miljonid kaunid tulukesed, erinevas heleduses ja suuruses säravad taevatähed, inimesi peibutama.

Kuid mida need salapärased valgustäpid endast ikkagi kujutavad? Mis toimub seal ülal? Kas kosmose sügavustes leidub teisi eluvorme? Võib-olla on "nad" koguni intelligentsed ja mõtlemisvõimelised?

Just sellised peaksid nähtavasti olema mõned küsimused, millest meie, samuti mõtlemisvõimelised olendid, ei saa vastust otsimata mööda minna.

Iga intelligentsi iseloomustab pürgimus suurendada olemasolevate teadmiste kogust. See aga viitab kaljukindlalt kosmose poole. Mingis kosmilises stsenaariumis ei tähenda paar tühist maist aastatuhandekest rohkem või vähem ilmselgelt vähimatki.

Professor dr. Papagiannis Bostonist kuulub nende auväärsete teadurite ridadesse, kes otsivad sellistele probleemidele lahendeid ega varju jäiga seina taha, millele on kirjutatud "võimatu".

Papagiannise sõnul on inimkond oma rännakutel viimase saja aastaga suurendanud ületatavaid vahemaid 10^{16} korda ja reisikiirust 4000 korda (5):

"Seepärast tundub igati arukana eeldada, et suudame järgmisel või ülejärgmisel aastasajal saavutada vähemalt kümnendiku võrra enamat. See võiks luua võimaluse kiirust neljasajakordistada, niisiis jõuda ühe kuni kolme protsendini valguse kiirusest. Läbitava tee pikkust saaks samas suurendada 10^{15} korda. See tähendaks ühtaegu võimalust ületada kümne valgusaasta pikkusi distantse, s.t. neid vahekaugusi, mis lahutavad meid lähimatest tähtedest."

Professor Papagiannis jätkab: "Kiirusel, mis küünib kahe protsendini valguse kiirusest – mis on tuumalõhestamisel vabaneva energia kasutamise puhul kindla peale saavutatav -, vajaks kosmoselaev naabertähtedeni jõudmiseks tarviliku kümne valgusaasta ületamiseks umbes 500 aastat." (9)

Professor dr. Papagiannis võtab arvesse Albert Einsteini maksiimi ehk tarkussõna: "Teaduses on põhiideede enamik lihtsa olemusega ja üldjuhul saab neid ka igamehe jaoks mõistetaval kujul väljendada." Nii hakkaski Bostoni astronoom professor Papagiannis arutama ja arvutama järgmisel viisil:

"Vähem kui neljasaja aastaga võis Ameerikas härjavankrilt kuuraketile "ümber istuda". Seepärast on põhjust oletada, et ka mingi kosmoserändurite koloonia võiks mõnel temale täiesti võõral planeedil näiteks viiesaja aasta jooksul sellesamaga toime tulla. Pealegi on astronautide kasutada põhjapanevad tehnilised teadmised. Kord võõral planeedil X maandununa on nende meeskonnast võtta pädevaid spetsialiste toorme, metallurgia, aatomienergeetika, kütteainete ja veomootorite jaoks. Lisaks sellele on muidugi varuks juba varem ettevalmistatud plaanid põlvkondade

kosmoselaevade ehitamiseks. Mingi kosmosekoloonia rajamiseks ei vajatagi Maaga sarnanevat planeeti. Mitmesugused kuud, asteroidid, samuti surnud planeedid osutuvad suurepärasteks ja ammendamatuteks toormemaardlateks.

Kui kosmosekoloniad oleksid teel viissada aastat ja püsiksid järgmises päikesesüsteemis samuti viissada aastat, et mõnd sealset planeeti industrialiseerida, ja väike rühm saabunutest jätkab samal ajal rännakut – ükskõik, kas oma vana või vahepeal täiustatud kosmoselaevaga –, peaks see tähendama, et kolonisatsioonilaine levib mööda Galaktikat kiirusega umbes kümme valgusaastat iga tuhande (maise) aasta kohta: 500 aastat tegelikuks rännakuks ja 500 aastat arenguks kohapeal. Muidugi moodustaks see kõigest üheainsa valgusaasta sajandi kohta." Nii vähemalt väidab professor Papagiannis.

Sellise lihtsa kavandi kohaselt oleks terve meie Linnutee asustatud kümne miljoni aastaga.

Pole põhjust kahelda, et maavälised tulnukad võisid juba iidsetel aegadel toimida just tollesama lihtsa mudeli kohaselt. Võimalik, et nad pidasid siis silmas mingit intelligentsiga koloniseerimist. Pealegi omaenese huvides, sest ainuüksi intelligentsi paljundamine-levitamine maailmaruumis ja ajas loob võimaluse suurendada suhtlemist ja ühtlasi teadmiste mahtu.

Loomulikult saab igamees enda jaoks välja nuputada ka teistsuguseid põhjusi seletamaks, miks mingi intelligentne eluvorm tegeleb kosmoselennundusega. Sellekohaseid näiteid:

- kosmose uurimine;
- kosmose alistamine mõne intelligentsete olendite liigi poolt;

- pagemine kosmiliste katastroofide eest (omaenese tsentraalse päikese plahvatamine, gravitatsioonikollaps – must auk, koduplaneedi hukkumine);
- lahkhelid koduplaneedil, mis sunnivad omavahelises võitluses allajäänud rühma kosmosesse emigreeruma;
- usundid ja filosoofia (Jumala, kõige alguse ja maailma loomise otsingud);
- haruldase toorme hankimine (materiaalsed väärtused, väärismetallid);
- meelelahutus ja igavuse peletamine.

Mina- ja praegu-sündroom

Inimkond põeb ilmselget just-nimelt-mina-sündroomi. Miks küll – muide, sedaviisi üldiselt argumenteeritaksegi – peaks mingi maaväline eluvorm miljonite tähtede vahel pakutava valiku hulgast välja otsima just nimelt meie väikese ja tähtsusetu planeedisüsteemi kusagilt Linnutee servaalalt? Ometi tundub, et see väide lähtub küll rohkem omaenese naba veerest. Mille alusel suvatseme teada ja väita, et külastatud on ainult meie Maad? Kuivõrd veel praeguseni pole suudetud luua raadiosidet maavälistega, vaatleme ennast selles määratus ruumis otsekui mingit täiesti ainulaadset nähtust.

Inimene haigestub ja tõttab arsti juurde, kuid tohter määrab väära diagnoosi. Valud suurenevad, patsient otsib abi spetsialistilt, kes tuvastab mingi hoopis haruldase tõve. Patsient vaevleb mõtetes: "Miks pidi see haigus just nimelt mind tabama!" Ta ei taha enesele teadvustada, et tuhanded ja tuhanded kaaskannatajad igas maailmajaos peavad neidsamu piinu tundma. Tema just-nimelt-mina-sündroom

rõhutab juhtumi ainulaadset olemust. Ja eks just sellised me paraku olemegi.

Lähim kinnistäht – *Proxima Centauri* – asub meist umbes nelja valgusaasta kaugusel. See on pikk vahemaa. Kuid *Proxima Centauri* ja Siiriuse vahel, samuti järgmise nelja ja poole valgusaasta ulatuses, leidub juba tervelt viis tähte, niisiis iga üheksa valguskuu kohta üks. Siis tuleb otsekui hoop hoobi järel üks täht teise kannul ja saja valgusaasta ulatuses on neid juba 30 000. Mida me nendest teame? Mitte vähimatki! Võib-olla on need taevakehad omavahelises seoses ja kuuluvad mingisse galaktilisse klubisse? Samas aga tõrjub seesama just-nimelt-mina-sündroom, mida pealegi meelitleb meie olukorra pseudoainulaadsus, sellelaadsed mõtted eemale.

Kõrvuti niisuguse just-nimelt-mina-sündroomiga esineb veel teatav ilmtingimata-praegu-hoiak. Kulus aastamiljardeid, kuni üherakulistest arenesid ülikomplitseeritud organismid nagu neljajalgsed või koguni hominiidid. Kuidas võisid nood pahaendelised maavälised külalised ette teada, et ürginimene oli just nimelt sellel ajahetkel jõudnud oma evolutsioonis niisuguse staadiumini, mis osutus nende külaskäigu jaoks ikkagi täpipealt sobivaks?

Lihtviisiliselt öeldes: nad ei saanud seda teada ega pidanudki teadma. Kui oletada, et viie miljoni aasta eest külastasid meie sinist planeeti võõrad elusolendid, pidanuks siinsete primitiivsete hominiidide sihipärane tehislik mutatsioon *Homo sapiens*'iks aset leidma juba siis ja me oleksime pidanud iseeneselt kõigi nende viie miljoni aasta vältel pärima: "Miks ometi saabusid nad just nimelt siis?" Eeldades teistpidi, et niisugune külaskäik võiks toimuda alles kauges tulevikus, näiteks 50 000 aasta pärast, leiaks hominiidide selletaoline tehismutatsioon, mis loob arukaid olen-

deid, aset muidugi 50 000 aastat hiljem ja me tohiksime alles sellest hetkest peale eneselt küsima hakata: "Miks nad tulid just nimelt praegu?"

Ajahetk, mida tähistame sõnaga "praegu", on suuresti fiktiivne, sest intelligentsi kellad käivitusid alles seoses tulnukate saabumisega. Mõiste "praegu" osutub vaid venivaks kumminööriks, mis on ühtlasi samastatav meie esiisade arenemisega intelligentseteks olenditeks.

Kas kosmosetulnukad sarnanevad inimesega?

Maaväliste tulnukate eelajaloolise külaskäigu fakti vastu kõnelevate väidete hulgas leidub üks, mis võiks kõigi silmis näida täiesti ilmselgena: miks tarvitsenuksid need maavälised olendid üldse sarnaneda inimesega, mõtelda meie moodi ja võib-olla isegi käituda samalaadselt? Evolutsioon peaks ju seal eemal, Universumi sügavustes toimuma mingite hoopis teiste mängureeglite järgi kui planeedil nimega Maa!

Sellise väite esitamisel tuleks põhimõtteliselt üritada hoida kaks kompleksi teineteisest lahus. Need on ühelt poolt elu tekkimine ja teiselt poolt primitiivsete hominiidide (ajaliselt palju hilisem) tehislik muteerimine intelligentseteks inimesteks.

Praegusegi tehnoloogia abil saaksime – kui vaid leiduks rahakas sponsor – paisata Galaktikasse kõikvõimalikes suundades kümme tuhat sondi. Iga selline "bioloogiline pomm" võiks sisaldada paarsada miljardit mikroorganismi.

Hiljem lõhatakse need sondid võimalikult kaugel meie Päikesesüsteemist kas ajarelee või raadiosignaali abil. Niiviisi hakkab mikroorganismidesse miljardikordselt talletatud geneetiline info levima mööda kosmose avarusi. Välja-

saadetud eluidude enamik ei jõua muidugi iialgi sihile, jäädes lõpmatus ruumis igavesteks maailmaränduriteks. Väga paljud põlevad mõnes päikeses või jäävad mingi sobimatuid elutingimusi pakkuva planeedi vangideks.

Kõigest hoolimata jõuab pisitühine murdosake meie poolt teele lähetatud mikroorganismidest siiski ka "ideaalsete" planeetideni ehk selliste maailmadeni, mis suudavad nendele tagada elutegevuseks samalaadseid tingimusi kui Maa. Elualged hakkavad idanema, paljunevad ja arenevad mööda evolutsiooni igipikka ahelat just sellisteks vormideks, mis vastavad nendesse programmeeritud seaduspärasustele.

Kõike kirjeldatut saab võrrelda olukorraga, kui pakkida miljonikaupa mingi Euroopas kasvava puu seemneid lennukisse ning need siis mööda maid ja meresid laiali puistata. Mõistagi on kõik vette sattuvad ja kalade toiduks jäävad elualged eesmärgi täitmiseks kaduma läinud. Teistelgi, mis langevad kaljudele või Antarktika jääväljadele, pole lootust ellu jääda. Sama võib öelda ka kuiva kõrbeliiva kukkunud eluidude kohta.

Ometi, kui mõned üksikudki seemneidud leiavad juhuse tõttu kusagilt eluks sobiva pinnase, asugu see minupoolest näiteks kauges Austraalias, tärkab sinna ilmtingimata just teatav, nendesamade okste, lehtede ja viljadega puu. Uus taim areneb seemnesse kodeeritud mikroprogrammi kohaselt, saades niimoodi iseeneseks.

Nagu professor Roland Puccetti (10) ja teised (11, 12) on näidanud, peab evolutsioon läbima terve sundvormide aheliku. Puccetti lähtub sellest, et identsed ümbrustingimused peavad isegi geneetiliselt erinevate organismide puhul viima ühesuguse kuju ja omavahel sarnaste elundite tekkimiseni.

Seni amfiibsete, s.t. kahepaiksete, nii vees kui maismaal elavate olendite uue kehakuju väljaarenemine ei saanud olla juhuslik: vaenlase eest pagemiseks vajatakse maa peal hoopis teistsuguseid jäsemeid, kui on kaladel vees ujumiseks. Loodus arendaski nende jaoks välja ainsa aruka ja igasuguse pinnase jaoks sobiva edasiliikumismooduse, nimelt jäsemete abil käimise.

Kui mitu jalga võis uutmoodi elustiili jaoks vaja minna? Sellise küsimuse tõstataski Puccetti. Ühel jalal ei oleks ükski loom kuigi hästi toime tulnud, sest niisuguse ehitusega olend ei saanuks ennast pärast maha kukkumist kuigi hõlpsalt jälle jalule (jalale!) upitada. Samas olnuks paaritu arv jäsemeid tasakaalu hoidmise seisukohalt ebapraktiline. Ka ülemäärane hulk jalapaare osutunuks vähesobivaks, sest nende abil saab ainult roomata – ja pealegi vaid üsna aeglaselt.

Fossiilide leiud tõendavad veenvalt, et aastamiljonite jooksul kahandas evolutsioon tasapisi jalgade arvu, kuni lõpuks selgus, et eriti otstarbekas on omada ainult kaht jäsemepaari. Puccetti: "Näib, et kaks jalga sai võimeka aju väljakujunemise parimaks eelduseks. Niimoodi (nelja jäseme puhul) sai võimalikuks eluviis puudel, kuivõrd teine jäsemepaar kujunes käteks. Pealegi hõlbustas see tööriistade kasutuselevõttu."

Peaks olema ilmselge, et siirdumisega amfiibselt eluviisilt maisele pidi kaasnema ka "šassii" teisenemine. Kui aga niisugune muutus leidis aset meil, s.t. Maal, pidanuks seesama protsess toimuma ka teisal kosmoses. Samas tuli kasutusele võtta sellesama "šassii" uudne konstruktsioon: aktiivse eluviisi puhul röövloomana pidi iga olendi suu jääma keha ette ja pärak taha. Toitumiselundite säärane paiknemisviis osutus toidu sisestamiseks ja väljaheidete eraldamiseks kõigi loomade jaoks parimaks lahenduseks.

Olulisemad meeleelundid ja haardeorganid pidid samuti jääma keha eesosasse, niisiis suu lähikonda: on ju hädavajalik silmitseda ja maitsta seda, mida parajasti söögiks haaratakse. Edasi pole mingi ime, et ka silmad pidid jääma aju lähikonda. Kui üldse midagi vaadeldakse, siis peab sellekohane info jõudma kõige lühemat teed pidi vastavasse närvikeskusesse.

Elu ja arenguga maismaal kaasneska olendite närvikoe täiustumine, mis hakkas tasapisi võimaldama mõistuslikku suhtumist kõigesse ümbritsevasse. Teadupärast on delfiinide aju mahukas, kuigi nad elutsevad vees. Siiski tundub, et elusolendite suutlikkus hakata opereerima abstraktsete mõistetega ilmus alles koos tööriistade kasutuselevõtmisega. Kalad ei oska ometi tuld läita ega metalle töödelda! Selleks peab astuma ikkagi kuivale maale, soovitakse seda või mitte.

Praegukirjeldatu, samuti nagu sajad muud evolutsiooni paratamatused, olgu need näiteks silmade ja kõrvade arv, maitsmismeel, vereringe ja koos sellega ka aju varustamine hapnikuga, viisid professor Puccetti veendumuseni: "Minu järeldus on lihtsalt öeldes selline, et intelligentsed maavälised olendid terves kosmoses peavad olema suuresti *Homo sapiens*'i sarnased."

Kui lähtuda niisugusest vaatevinklist, polegi oluline, kas elu Maal sündis pelga juhuse tõttu olemasolevatest keemilistest ainetest täiesti "iseenesest" või lennutati see kohale – nagu minagi oma mõttemudelis esitan – lausa kosmosest. Mõlemal juhul pidid Maaga sarnanevatel planeetidel hakkama arenema inimesetaolised olendid.

Pärilikkusaine, DNA-kaksikspiraali avastaja, Nobeli laureaat Francis Crick väljendas ühes artiklis (see kandis pealkirja "Seemneidud tähtedelt") mõtet, et kosmoselae-

vad jäävad terve Galaktika elusolenditega asustamiseks liiga aeglaseks: "Kas poleks sel juhul mõttekam teele läkitada selliseid organisme, kes taluksid niisugust ülipikka reisi, oleksid hõlpsalt transporditavad ja võiksid mõnes ürgookeanis paljunema hakata? Selleks sobiksid kõige paremini bakterid. Tänu väiksusele saaks neid välja saata tohututes kogustes. Nad säilitavad elujõu koguni ülimadalates temperatuurides ning võivad suure tõenäosusega hakata primitiivse ookeani puljongis päris kergelt paljunema. Võib-olla polegi juhus, et seni avastatud fossiilsed organismid vastavad täpselt sellisele eluvormile."

Inglise maailmakuulus astrofüüsik ja sädelev teadusfantastika autor Sir Fred Hoyle läheb oma mõttekäiguga veel kaugemale. Ta arvab, et ei elu ega ka intelligents polegi saanud tekkida Maal (13, 14). See väljapaistev teadlane näeb praeguses inimeses mingi varasema intelligentse eluvormi taasteket. Võõrad olendid olevat kasutanud omapärast "detailide ladu", mille põhilised "ehituskivid" jaotati terves kosmilises ruumis laiali. Igas konteineris leidusid bioloogilised põhiained, millest koosneb selline elu, nagu meie teame. Kui kas või üksainus nendest molekulaarsetest või bioloogilistest "komplektidest" sattus Maale, jätkus kõik täiesti kindlal, ettemääratud viisil. Hoyle arvab koguni, et evolutsiooni säärane lähetamine kosmosest pole veel lõppenud ja meieni saabuvad veel järgmisedki "konteinerid" – et taas vallandada evolutsiooniprotsessis mingeid uusi nihkeid.

Sedalaadi harjumatu käsitelu ei tarvitse üldse välistada hüpoteesi tõesust, et Universum võiks lausa kihada meile võõrastest eluvormidest, nimelt sellistest, mida kõige talitsematumgi fantaasia ei suudaks kellegi silme ette manada. Muidugi tuleb arvesse võtta, et meiega võrreldes niivõrd

võõraste olendite eluidud võisid hakata Maal arenema küllap niisama vähetõenäoliselt, kui seda teeksid mis tahes maised seemned näiteks Jupiteri atmosfääris.

Miks ometi, poriseb kritiseerija, peaksid maavälised intelligentsed olendid mõtlema meie, inimeste sarnaselt?

Kunagi, väga ammu möödaveerenud aastatuhandetel, laskus esimest korda meie planeedi pinnale mingi tulnukate meeskond. Nad võtsid *siis juba eksisteerivatelt* ürginimestelt sugurakke, muundasid neid geneetiliselt (just nõnda, nagu praegu tehakse geenitehnoloogia valdkonnas juba täiesti argiselt) ja panid niimoodi muteeritud rakud sobivasse toitelahusesse arenema. Tulemus siirdistutati sellesama liigi emasesse olendisse ("katseklaasibeebi"!), kes seejärel ka lapse sünnitas. Loogiliselt kandis see järeltulija oma hominiidse liigi kõiki tunnuseid – luustik ja kehaehitus olid samad, samuti hammastik ja kolju.

Nii osutus järeltulija tema kallal toime pandud tehismutatsioonile vaatamata ikkagi *maiseks* olendiks. Siiski sai ta tänu maaväliste tulnukate sekkumisele juurde mõned täiendavad ja oma lihaste vanemate omadest erinevad tunnused. Näiteks võis lisanduda kõnekeskus, mis võimaldab mälusse talletatud infot igal ajal kasutada ja edastada. Või siis ilmus oskus püstitada küsimusi ja seega sündisid ka eeldused kultuurihuvi tekkimiseks (muusika, maalikunst, usundid, häbitunne, teadusalane uudishimu jpm.).

Kuivõrd see kindlasuunaline tehismutatsioon toimus "tema palge järgi", s.t. maaväliste külaliste malli kohaselt, jätkuski areng nende tulnukate taoliselt.

Küsimus *miks peaksid tulnukad mõtlema samalaadselt kui meie?* on püstitatud vääralt. Maavälised olendid ei mõtle meie moodi, vaid *meie* mõtleme nõnda nagu nemad! Neid kahte asja ei tohi segi ajada, sest lõppude lõ-

puks osutume just meie nende külaliste kordasaadetud manipulatsiooni tulemiks.

Siin esitatud mõttemudel ei vastandu evolutsiooniteooria ega ka käibelolevate religioossete müütidega, mis kõik kinnitavad nagu ühest suust, et inimese on loonud "Jumal" või "jumalad" ning see on toimunud just "tema/nende näo järgi". Tehismutatsioon ongi see *missing link*, puuduv lüli antropoloogias. Inimese päritolu ja intelligentseks kujunemise mõistatust saab lahendada ka niiviisi, et kellelgi meist ei tuleks miljardikordsete juhuste padrikus ekslema hakata.

Mis jääb üle nendest arukatest argumentidest, mille najal üritatakse eitada, et maavälised olendid külastasid meid eelajalooliste päevade hämaruses?

Mingeid põhimõttelisi vastuväiteid, mis võiksid selle vastu rääkida, pole olemas.

Allikaviited:

1. Pflug, Hans-Dietrich. Gedanken zum Ursprung des Lebens. Umschau 1/85.
2. Heuseler, Holger. Der zweiten Erde auf der Spur. Zürich, 1976.
3. Engel, M. H. and Nagy, B. Distribution and Enantiomeric Composition of Amino Acids in the Murchinson Meteorite. Nature, Vol. 296, 29. April 1982.
4. Campbell, B. G. A. H., Yang, A. jt. A Search for Planetary Mass Companions to Nearby Stars. Bioastronomy, Boston, 1988.
5. Papagiannis, M. D. The Importance of Exploring the Asteroid Belt. Acta Astr., Vol. 10, No. 10, 1983.

6. Ruppe, Harry O. Raumfahrt – die grenzenlose Dimension. 2 Bde., Düsseldorf, 1980 und 1982.
7. Von Däniken, Erich. Habe ich mich geirrt? München, 1985.
8. Kirch, Dietmar. Tachyonen – Teilchen schneller als das Licht. Umschau in Wissenschaft und Technik, Nr. 23/1977.
9. Papagiannis, M. D., Bioastronomie – Herausforderungen und Gelegenheiten bei der astronomischen Suche nach ausserirdischem Leben. Die Sterne, Band 60, Heft 4, 1984.
10. Puccetti, R. Außerirdische Intelligenz. Düsseldorf, 1970.
11. Papagiannis, M. D. Life-Related Aspects of Stellar Evolution. Dep. of Astronomy, Boston Univ., 1984.
12. Papagiannis, M. D. Natural Selection of Stellar Civilizations by the Limits of Growth. Blackwell Scientific Publications, Oxford, 1984.
13. Hoyle, Fred u. Wickramshinghe. Evolution from Space. London, 1981.
14. Hoyle, Fred u. Wickramshinghe. Diseases from Space. London, 1979.

2. PEATÜKK

JUMALATE JÄLJED

Ameeriklased ja venelased jätsid oma jäljed Kuu pinnale. Kus on aga kosmosetulnukate jäljed?

Maa lausa kirendab nendest. Me tallame neil päevast päeva, turistid longivad vähimatki tähelepanu pööramata mööda, jõllitavad hajameelselt muuseumivitriinidesse ega taha ära tunda sõnumit, mis lebab lausa nende silmade all. Kas tuleb tulnukate pärandi leidmiseks kasutada mingeid erilisi prille, spetsiaalfiltreid, kiirgusdetektoreid, infrapunaseadmeid või sootuks parapsühholoogilist suutlikkust?

Selleks läheb vaja ainult mõistuserelva ja uutmoodi lähenemist vanadele asjadele. Ja üks ketserlik mõttemudel võiks aidata klappe silmade eest kõrvale tõmmata.

Küllap teab igamees, et Jeesus Naatsaretist jutlustas kahe aastatuhande eest Palestiinas ja inimesed hukkasid ta. Kuidas aga teame neid ammuseid asju nii täpselt? Kust võiksime selle imepärase usundirajaja jälgi leida?

See on küll rumal küsimus! Ons see tõepoolest ikkagi rumal küsimus? Siin on ju varuks kirjalikud tõendid, evangeeliumid, apostlite raamatud. On ka Õlimägi ja Jeruusalemma kaljuhauaga kirik. On sajad tuhanded kabelid, pühamud ning katedraalid. On suurejooneliste piltidega altarid, maalid ja skulptuurid, näiteks niisuguseltki tähelepanuväärselt kunstnikult nagu Michelangelo. Jumalaemakujud ja ristilöömisstseenid seisavad meie ees peaaegu igas ristiusu pühakojas. Kuulame ülevaid gregooriuse koraale ja Johann Sebastian Bachi vägevaid missasid.

Kas see kõik osutub millekski põhjendamatuks ja tühiseks? Kas sellisest jälgede paljususest veel ei piisa Naatsareti Jeesuse olemasolu ümberlükkamatuks tõestamiseks?

Chartres' praeguse katedraali (Prantsusmaal) arhitektid võisid niisama vähe näha Jeesuse elu kui tuhandete ja tuhandete barokk-kirikute seinakaunistuste loojad. Mitte ükski Oberammergau (koht Baieris, kus toimuvad traditsioonilised keskaja vaimulike draamade liiki kuuluvad passioonimängud, milles kujutatakse Kristuse sündi ja kannatuslugu – *Tlk.*) hällinikerdaja ei ole võinud Jeesuse sõime näha, nagu polnud ka ei Michelangelo ega Johann Sebastian Bach osalejad pühal õhtusöömaajal. Mitte ükski viimase kahe aastatuhande kunstnik ei saanud kuulata "otseülekannet" mäejutlusest. Nad kõik on – ühegi erandita – ainult pisikesed etturid kunagiste pärimuste jäädvustamisel.

Jeesus ise ei jätnud järele ühtegi eset, mida nüüd saaks mõnes muuseumis imetleda. Ta ei kriipseldanud sõnakestki ühelegi pärgamendiribale, ei surunud kusagil oma jumalike jalgade jälgi savikihti ega loovutanud kellelegi rooma ajaarvamise kohaste kuupäevadega varustatud autogramme.

Täpipealt samad on lood ka maaväliste tulnukatega. Nad on jätnud loendamatutesse müütidesse, legendidesse ja pühadesse raamatutesse kaudseid tõendeid, mis on sellisena täiesti silmatorkaval viisil möödanikku põlistunud. Igaüks, kes vähegi tegeleb antiikse kirjandusega, komistab paratamatult nendele. Rahvaste pärimustest leiab viirastuslikke kirjeldusi kosmilistest baasjaamadest, mille tehnilist täiuslikkust saame nüüd veel ainult aimata. Kus aga jumalad kord välja ilmusid ja tegutsema hakkasid, sinna tekkisid pühapaigad, omamoodi sõlmpunktid, kuhu kõiki nii-

suguseid asju pealt näinud tunnistajad ning nendele hiljem järgnenud põlvkonnad asusid püstitama oma taevaste õpetajate auks altareid ja templeid. Kõneldakse, et kõigi selliste imepäraste rajatiste loomise ajendiks oli ihalus vägevate "jumalate" järele, soov neile meeldida ja täide viia nende poolt inimestele ülesandeks tehtut...

Ihalemine "jumalate" järele?

Milliste jumalate järele?

Kas tuleneb see soovist täita mingeid "jumalate" nõutud kohustusi? Kas just nende auks on rajatud kõik nood võrreldamatud templid?

Milliseid "jumalaid" peetakse siin ikkagi silmas?

Elavad pärimused

"Jumalad" pidid olema üllatavalt võimekad ja suutma korda saata hoopis enamat kui lihtsurelikud inimesed. Väljamõeldud "jumalad", puhtakujulised fantaasiasünnitised poleks suutnud kuigi kauaks inimkonna teadvusse kinnistuda. Nad oleksid peatselt unustusse langenud. Seepärast toetan seisukohta: "jumalad", kellest räägin, pidid esinema reaalsuses, jätma meie esivanemate mõttemaailma tohutult sügava jälje ja just seepärast isegi paljude aastatuhandete tagant toitma inimkonna uskumuste maailma.

Olen oma raamatutes (1-13) tutvustanud loendamatuid taevast allalaskunud jumalate auks püstitatud templeid, steele, skulptuure ja püramiide. Kuigi kunstnikud, kes neid vägevaid ehitisi lõid, polnud kõike kujutatut natuuris oma silmaga näinud rohkem kui Michelangelo näiteks püha õhtusöömaaega, tegid nad siiski pärimuste ainetel suurejoonelisi seinamaalinguid, raidkujusid ja pilte täpipealt samuti kui Kristuse-järgse ajastu kunstnikud.

Maailmas teatakse terveid linnu, mis ehitati just taevast saabunud jumalate auks. Mõned näited: Tulum, Chichén-Itzá ja Teotihuacán Mehhikos, Tikal Guatemalas, Buritaca Colombias, Chavín de Huantár Peruu Andides, Prambanan Jaaval või Kanchipuram Lõuna-Indias. Kõigis nendes kohtades on preestrid ja andekad käsitöömeistrid kunstipäraselt kujutanud mingil kaugel ajal pilvedest alla laskunud õpetajaid.

Kui kujutatakse midagi "fotografeerimiskõlblikku", ei tarvitsegi olla eriliste fantaasiapiltide köidikuis. Prambananis (Jaaval) või Kanchipuramis (Indias) raiuti kividesse jumalate sõidukite – vimaanade – mudelid, Tulumis (Mehhikos) on taevast tulnud jumalaid kujutatud reljeefidena, Chavín de Huantáris (Peruus) astuvad steelidel ja peenelt viimistletud kiviraidetöödel meie ette salapärased tiivulised olendid ning Chichén-Itzás (Mehhikos) on peapüramiid nii rafineeritult maastikku istutatud, et veel tänapäevalgi – aastast aastasse! - saavad tuhanded uudistajad jälgida jumala taevast saabumise suurejoonelist vaatemängu.

See kõigis pealtnägijates hämmeldust esilekutsuv etendus kulgeb järgmiselt.

Püramiidi neli treppi paiknevad täpsete taevakaarte suhtes pisut kiivas, need pinnad on suunatud horisondi peasuundadest N – O – S – W natuke mööda. Umbkaudu poolteist tundi enne päikese loojumist kevadisel pööripäeval (21. märtsil) särab päike vastu püramiidi lääne poole jäävat tahku. Valguskiired ja varjujooned haarduvad ussidena ehitise põhjapoolse frondiga. Mida madalamale päike laskub, seda paeluvamaks läheb see ainulaadne vaatemäng.

Koos loojuva päikesega tekivad trepi serval tänu üheksale platvormile kõigepealt võrdhaarsed varjujoonisekolmnurgad. Siis muutuvad need lainelisteks ribadeks, mis rooma-

vad aeglaselt (kooskõlas päikese jätkuva laskumisega) mööda treppi allapoole, et peatselt kõige alumisel mademel sulismaona kujutatava jumal Kukulkáni kivise ussipeaga ühineda.

Sügisesel pööripäeval, niisiis 21. septembril, saab päikese tõusu ajal sedasama etendust jälgida püramiidi idaküljel ja muidugi vastupidises järjestuses. Kõigepealt näeme, kuidas mao pea elustub valgusest ja varjust, siis roomavad tumedad, päikesekiirtest kontrastselt raamistatud varjujooned üle tema keha ülespoole, kuni jõuavad lõpuks kõrgeima platvormini.

Pärast lühikest viibimist sinna asetatud Kukulkáni templi juures lahustub varjude võluetendus: näib, nagu sukelduks sulismadu siravasse valgusesse ja lahkuks kuhugi kosmosesse.

Kõik siin nähtu on kõrgeima matemaatika ja osavaima trigonomeetriakunsti demonstratsioon jumalate auks: Kukulkán laskub taevastest sfääridest maa peale, viibib mõne aja inimeste seltsis ja läheb tagasi oma tähtedega pikitud kodumaale.

Kukulkáni püramiid, see suurejooneliselt geniaalne rajatis näitab, kuidas astronoomid, matemaatikud, arhitektid ja preestrid oskasid oma pärimusi mingi ehitise kujul põlistada.

Maaväliste tulnukate sõnum saadab meid kõikjal, seda näha takistavad ainult silmaklapid, mis ikka veel varjavad üleeilsesse tardunud teadlaste selget pilku.

Jumalate aarded

Mis on saanud iisraellaste salapärasest käsulaekast? Kui järgida mütoloogilisi pärimusi, peaksid selle jäänused asetsema sügaval maa all Axumis, ühe Etioopia linna Maria

nime kandvas katedraalis. Mis on aga saanud Kaabast, moslemite pühast kivist, mille peaingel Gabriel olevat maa peale toonud? Mida arvata seletamatust "metallpeeglist", mille päikesejumal Amaterasu 1660. aastal enne Kristust Jaapani keisririigi rajajale Jimmu Tennole kinkis? See peegel asub veel praegugi paljudesse linadesse mähituna Honshu saarel Ise linna templis.

Mida kuulutavad meile Inglismaa, Šotimaa ja Malta mõistatuslikud megaliitkultuurid? Milline sõnum peitub tuhandete ja tuhandete suurte obeliskitaoliste vertikaalsete kivide menhirite taga, mis on Prantsuse Bretagne'is ja mujalgi korrapärastesse ridadesse paigutatud?

Milline eelajalooline vägi ja võim ehitas Peruu linna Cuzco alla hiiglaslikud megaliit- ja maa-alused labürindid, niinimetatud tšinkanad? Kuigi vähemalt üks sissepääs nendesse on teadaolevalt otse Santo Domingo kiriku all, ei tehta nende tohutute võlvistike uurimise heaks vähimatki.

Millised salapärased vägevad ehitised seisid kord Cuzco juures inkade kindluse Sacsahuamáni kohal? Praegu võib nendel mäenõlvadel näha veel ainult isepärase struktuuriga, poleeritud ja lihvitud või õõnestatud kaljusid. Miks küll lõid eri kultuuridesse kuulunud inimesed, kes polnud omavahel üldse kontaktis, maapinnale niisuguseid gigantseid jooniseid, mida õnnestub tervikuna silme alla saada ainult kõrgelt õhust?

Nazca maailmakuulus tasandik oma uurispiltide ja lennuvälja meenutavate radadega pole sugugi ainus paik maakeral, kuhu inimesed seadsid "jumalate" auks oma märke.

Lõuna-Peruu Mollendo linna lähikonnast – nelisada linnulennukilomeetrit Nazcast – kuni Tšiili Antofagasta provintsi kõrbealadeni võib mägede kallakpindadelt leida ula-

tuslikke markeeringuid, mille mõtet ja otstarvet pole seniajani suudetud selgitada. Nende hulgas saab näha 121 meetri kõrgusi robotit meenutavaid figuure. Los Angelesest kagus, Colorado Blythe'i linnakese juures asuvad jällegi suured maapinda kriibitud inimeste ja loomade kujutised.

Coloradost kuni Mehhikoni, samuti Kaljumäestikust kuni Apalatšideni seisab umbes viis tuhat niinimetatud pildiküngast. Need kannavad nime "Indian Mounds" ehk "Indiaanlaste künkad". Kujutatud on piisoneid, linde, madusid, karusid ja sisalikke. Sageli, kuigi mitte alati, kasutati neid tehislikult kokkukantud mäekesi matusepaikadena. Sealseidki jooniseid nagu ka pilte Nazca tasandikul näeb ainult kõrgelt õhust.

Küngastele anti mõnikord koguni inimese kuju ja tihti kanti need kokku otsekui veerkivikküngasteks. Just selliseid moodustisi leidub Manitoba (Kanada) White-Shell-Province-Park'is kakssada kilomeetrit Winnipegist kirdes. Isegi Mehhiko ulatuslikud laava väljad Sonora kõrbes kannavad tohutult suuri taeva poole osutavaid märke.

Selliste jooniste fenomen ei piirdu kaugeltki ainult Ameerika kontinendiga. Tahtmatult jääb mulje, nagu oleks kunagi ammustel aegadel peaaegu terves maailmas tegutsenud mingi kaljujoonistajate rahvusvaheline brigaad, kes siis kõiki võrdselt teenindas.

Inglismaal Berkshire'i krahvkonnas on paik nimega Uffington ja seal ilutseb mäenõlval kuulus "Valge hobune". See on 110 meetri pikkune ning pilt on tehtud kriitkaljukünkalt murumättaid eemaldades. Hobuse vanuseks arvatakse kaks tuhat aastat. Samuti Inglismaal, nimelt Sussexis võib veel imetleda seitsmekümnemeetrist "Wilmingtoni pikka meest" ja Dorsetis viiekümne viie meetrist "Cerne Abbasi hiidu".

Kuid sellest pole veel küllalt: isegi Saudi Araabias, kolmsada kilometeetrit Tabukist lõuna pool on kõrbe pinda kriibitud hiiglaslik, kaheksasaja meetri suurune kividega ääristatud moodustis. Joonis kujutab püramiidjat kolmnurka, mille tipp suundub mingisse kaminasse. See on omakorda jaotatud viieks omavahel sarnanevaks sektoriks. "Kaminat" ümbritseb mustadest kividest sõõr, mille läbimõõt on püramiidi soklist isegi suurem. Ringi keskpunkti markeerib must täpp. Mitte keegi ei tea, kes ja millisel eesmärgil tegi selle joonise kaugel eelajaloolisel ajal valmis. Ainult üks asi on kindel: sedagi pilti saab näha ainult kõrgelt ülalt.

Araali järve ümbrusest tehtud satelliidifotode uurimisel tegid nõukogude arheoloogid hämmastava avastuse: Duanist kuni Ustjurdi kuivanud poolsaare sisemaani leiti maapinnalt tähelepanuväärseid kujundeid. Peaaegu katkematu ahelikuna reastuvad mitmesaja kilomeetri ulatuses üksteise kõrval hiiglaslikud kolmnurgad, ovaalid ja muudki geomeetrilised kujundid. Ajakiri Sovetskaja Kultura (14) kirjutas:

"Selle rajatise hiiglaslikud mõõtmed osutuvad inimeste jaoks täiesti käsitamatuks. Nende reljeef on nii lame, et võib sadu kordi mööda joonist sõita, ilma et keegi märkaks omaenese jalge ees ainulaadset arheoloogiamälestist.

Seni on seda kujundite süsteemi suudetud uurida saja kilomeetri ulatuses. Teadlased on veendunud, et joonis ulatub veel kaugemale, läbi Kasahstani alade ja ületab ulatuselt Peruu Nazca kõrbe salapäraste joonte ja piltide üldtuntud kompleksi..."

Sellelaadsete kurioosumite külluse ees peab küll häälekalt esitama järgmise küsimuse: miks rajasid inimesed kõigis maailmajagudes hiiglaslikke, taeva poole suunatud märke, selliseid, mida nad ise ei saanud maapinnalt üldse tervikuna vaadelda?

Allikaviited

1. Von Däniken, E. Erinnerungen an die Zukunft. Düsseldorf, 1968.
2. Von Däniken, E. Zurück zu den Sternen. Düsseldorf, 1969.
3. Von Däniken, E. Aussaat und Kosmos. Düsseldorf, 1972.
4. Von Däniken, E. Erscheinungen. Düsseldorf, 1974.
5. Von Däniken, E. Beweise. Düsseldorf, 1977.
6. Von Däniken, E. Im Kreuzverhör. Düsseldorf, 1978.
7. Von Däniken, E. Prophet der Vergangenheit. Düsseldorf, 1979.
8. Von Däniken, E. Reise nach Kiribati. Düsseldorf, 1981.
9. Von Däniken, E. Strategie der Götter. Düsseldorf, 1982.
10. Von Däniken, E. Der Tag, an dem die Götter kamen. München, 1984.
11. Von Däniken, E. Habe ich mich geirrt? München, 1985.
12. Von Däniken, E. Wir alle sind Kinder der Götter. München, 1987.
13. Von Däniken, E. Die Augen der Sphinx. München, 1989.
14. Sovetskaja Kultura, 11. VIII 1981.

3. PEATÜKK

KAITSEKÕNE KOOLMEISTRITELE

Inkade riigi vana pealinn Cuzco on praegu iga Peruud külastava turisti suurim külgetõmbemagnet. See linn paikneb 3500 meetri kõrgusel avaras, mägedest ümbritsetud orus. Mitte keegi ei oska arvata, kust õnnestuks Cuzco päritolu otsima hakata. Klassikaline arheoloogia kõneleb mingist "legendaarsest algusest" ja asetab selle hämmastavalt hilisesse aega, nimelt 13. Kristuse-järgsesse aastasajasse. Kindel on, et 15. sajandil, nimelt inka Pachacúteci valitsemise ajal pidi 200 000 kuni 300 000 elanikuga Cuzco olema juba riigi keskus.

Linna kohal põhja pool asub kunagine vägev Sacsahuamáni linnus. Selle monumentaalse ehitise megaliitmüüride ümber on punutud loendamatuid mõtteid ja teooriaid. Päevast päeva veavad tossavad autobussid ja heitgaasipilvi pahvivad taksod sadu turiste Sacsahuamáni müüride esisele suurele väljakule. Vägev siksakiline vall on 540 meetrit pikk ja küünitab oma kolme ülestikuse terrassiga 18-meetrise kõrguseni. Yukay paekivist ja mustast andesiidist imetäpselt väljalõigatud plokkide mass ulatub 360 tonnini. Suurim nendest on mõõta tervelt 9 x 5 x 4 meetrit.

Loomulikult omistatakse kõige selle ehitamise au inkadele, sest siinsete paljunurkse konfiguratsiooniga kivimürakate täpne üksteisega sobitamine vastab just tolle rahva ehitiste tüüpilisele konstrueerimisviisile. Siiski oletavad õpetlased, et sel kindlusel on vanust palju aastatuhandeid. Mitte keegi ei suuda enam mõistatada, millise välisvaenlase eest pidid need inimesed ennast nii vägeva kivise varje-

ga kaitsma. Nad olid ometi omas riigis piiramatud valitsejad. Lisaks ei sobi terrassidest koosnev moodustis ei sealsesse maastikku ega ka niisugusesse, peaaegu 4000-meetrisesse kõrgusesse. Mida või keda taheti sellega kaitsta?

Inkad ise arvestavad oma dünastiat alates esiisa Manco Cápacist, kes olevat Päikesejumala pojana rajanud selle riigi. Manco Cápaci kasutada olid tähelepandavad teadmised, sest ta tegutses koolmeistrina, õpetades Andide harimatuid elanikke taimi kasvatama, niisutuskanaleid ehitama ja templeid püstitama. Võib-olla on ka Sacsahuamáni arusaamatu müüritise puhul tegemist tollesama esiisa Manco Cápaci jumalike teadmiste jälgedega?

Ammu enne legendaarset Manco Cápacit ja inkade riigi eeldatavat algusteksisteeris Cuzco kandis mingisse mõistatuslikku ja arusaamatusse kultuuri kuulunud megaliitlinn. Selle ehitajad käisid kivimassiividega ümber niisama mängeldes nagu meie lapsed näiteks "Lego" klotsidega.

Kui inkade valitseja Pachacútec (1438-1471) Cuzco uuesti üles ehitas, laskis ta oma templid ja paleed püstitada loomisjumal Viracocha rajatud igivana linna megaliitidele. Algselt olevat seda kutsutud Acamamaks. Tõepoolest on arheoloogilistel väljakaevamistel Cuzco alt leitud 3800 aasta vanuseid luid ja 1950. aasta laastav maavärin tõi esile veel kaks senitundmatut megaliittemplit. Üks nendest, mis oli ehitatud lihvitud rohelisest dioriidist, asub kõigest kaheksakümne meetri kaugusel Cuzco peaväljakust.

Sellelesamale maavärinale võlgneme tänu, et inkade kunagine pühapaik Quorikancha, mis seisis täpselt praeguse Santo Domingo kloostri all, tuli üldse nähtavale. Hispaania vanad kroonikud on teavitanud, et selles pühamus olevat kuldsetel troonidel istunud valitsejate muumiad,

kõik ruumid olnud kulla ja hõbedaga tapetseeritud ning Tähtede templis säranud laest vägev kuldne päike koos paljude tähekogudega (1).

Inkad olid teadlikud aastatuhandeid vana superlinna salapäraste megaliitsäilmete olemasolust Cuzco juures, sest nad ei ehitanud mitte ainult selle varemetele, vaid kasutasid neidsamu iidvanu rajatisi vajaduse tekkimisel ka teatavatel konkreetsetel eesmärkidel. Kui hispaania konkistadoorid kõike ettejuhtuvat riisudes, röövides ja vastuastujaid mõrvates oma leebust ja rahu kuulutavat kristlikku usundit importisid, sattus nende kätte tohututes kogustes väärismetalli ja kalliskive. Ometi hajus peatselt suur osa kunstiaaretest, mida vallutajad olid küll kord juba näinud, täiesti salapärasel viisil - nimelt tšinkanadesse, megaliitide ajastust jäänud maa-alustesse labürintidesse.

Tšinkanad on inkade riigist aastatuhandeid vanemad. Need on kaljudest kunstipäraselt väljaraiutud põikkaevused ja tunnelid, mis ristuvad, käänduvad, kõverduvad ja hargnevad üksteise pealt või kohalt kõikvõimalikesse suundadesse. Ainult teadjad söandavad Cuzco alla peidetud käikudes tungida kaugemale, kui küünitab päevavalgus.

Kogu see vägev labürint on vahetus seoses maa peal asuvate mõistatustega. Tasandatud platool Sacsahuamáni siksakmüüritise kohal seisab kolmest kontsentrilisest kivisõõrist moodustis Muyuc Marca, mida nüüd esitletakse kergeusklikele turistidele kui "inkade kalendrit". Vaade Muyuc Marcale on imposantne ja see meenutab õigust öelda kella numbrilauda. Need kolm sõõri on justkui kodaratega jaotatud ühtlasteks sektoriteks. Veel praegugi saab seal näha andesiidist väljaraiutud veejuhtmeid, samuti laitmatult lihvitud monoliitplokke, mis kunagi olid moodustanud vägeva tunneli vundamendi.

Kõigest mõnisada meetrit inkade linna Sacsahuamáni müüritisest eemal, Pisaci poole suunduva maantee ääres asub Kenko Grande, loomisjumal Viracochale omistatud arusaamatu megaliitkultuuri teine imeasi. 'Kenko' tähendab tõlkes umbes 'palju keerde' ja eks see kivine peletis demonstreeribki neid küllaga. Üle kolme meetri kõrgused, pisut ettepoole kaldus kaljuseinad on siledaks poleeritud ning astmed, süvendid ja nurgad kivikihtidest välja uuristatud. Mõistatuslikult üksteisesse suubuvad koridorid lubavad oletada, et Kenko Grande pidi algsel kujul olema hoopis midagi enamat kui see, mida tänapäeval näha saame.

Inkad kasutasid Kenko Grandet pühapaigana. Nii saabki siin selgesti eristada kaht ehitusstiili: ürgsete tundmatute megaliiditehnikute esialgset tohutut töötlemistehnoloogiat ja inkade pühamu suhteliselt lohakalt kokkuseatud rajatist.

Baaslaager

Cuzco tõeline sensatsioon asub inkade Sacsahuamáni müüritisest kõrgemal. Siin näeme tohutul hulgal lõhustatud kaljusid, mis küll ei ole rahvapärast nimetust "varemed" ära teeninud. Maas ei leba murendatud kivimit või väiksemaid ja suuremaid töödeldud rahne, pole ka mõne kunagise müürikese peaaegu nähtamatuks muutunud säilmeid. Kui ronida mööda turistide jaoks üle kaljulõhede ja -koobaste seatud purdeid ning platvorme, jõutakse varsti erakordselt hämmastaval viisil tahutud ja ülitäpselt üksteisega kokkusobitatud kivimürakateni.

Nüüd jääb veel üle imetleda seinte lihvitud ja poleeritud pindu. Need jätavad mulje äsjavalatud betoonist, millelt oleks valuvormiks kasutatud laudvooderdis nagu alles eile ära võetud. Otsekui mingi ürgse jõu poolt segipaisatuna

on koobaste ja tunnelite poleeritud sissepääsude kunagine korrapärasus rikutud, kõik detailid kuidagi pahupidi pööratud ja rohmakalt üksteise sisse nihutatud. Ülal pole ka ühtki kivimürakat mõne sidusega kokku pandud, kõnelemata mördi kasutamisest. Plokkide servad on laitmatult täisnurksed ja nugateravad ning iga käänaku taga, igas järgmises kambris ja igal uuel korrusel ootavad meid üha pöörasemad üllatused.

Paari napi kilomeetri jagu sellest mõistetamatute asjade näitusest eemal asub kaljudes Cusieluchayoc – taas üks täiest arusaamatuks jäänud monstrum. Sellegi ehitise detailid on täisnurksete servadega, kuid samas leidub ka rihveldatud pindu. Siin saame näha seletamatu otstarbega kivist süvendeid, mitmesuguseid kambreid ja pentsikuid astmeid, mis on seatud täiesti pahupidiselt laest põranda poole.

Need esitavad niisugust seni seletamatuks jäänud kultuuri, mis pidi inkade kivitöötluskunsti eeldatavat taset tohutult ületama. Minupoolest võis kõik see olla isegi mingite maaväliste tulnukate baaslaager.

Vahetult Sacsahuamáni linnuse taga on rajatisega samal kõrgusel veel üks eriliselt põnev megaliitmõistatus. Siin ei kohta üldse midagi, mis võiks mõnesse käibelolevasse skeemi sobida ja ennast siis selle kohaselt tõlgendada lasta. Pole mingit reeglipärasust, pole müüritist ega ka kaljueendeid, millel võinuks mingi praktiline otstarve olla. Siledad tahutud kivipinnad lõpevad *pahupidiselt* laest põranda poole laskuvate astmestikega. Mitte kellelgi ei õnnestu mööda neid treppe ronida, sest ükski inimene ei saaks, jäädes samal ajal muidugi pea alaspidi, kärbse moodi jalataldu nende kiviste astmete külge kleepida.

Siinsed kaljumonstrumid näivad perverssena, nagu oleks need valmis meisterdanud mõni hullunud kiviraidur.

Mööda graniitklotse kulgevad eendid ja süvendid, otsekui oleks siin terve kivitäksijate ametikool oma haamriharjutuste koduülesandeid tegemas käinud.

Kuivõrd nende arusaamatute kaljumoodustiste ümbruses leidub ka inkadele tüüpilisi pisikesti müüritisi, kuulutasid arheoloogid kogu selle kaljudesse raiutud orgia inkade kultuspaigaks. Nii saidki siinsed platvormid nende meelest "ohvrilaudadeks", kivist väljalõigatud moodustised kuulutati "inkade troonideks" ning niššidest ja koobastest tuletati mingisugune "surnute kultus". Ometi poleks ju kellegi jaoks häbiasi, kui julgetakse ausalt tunnistada, et mõnest olulisest seigast ei osata aru saada või ei teata veel midagi.

Siinkohal kirjeldatud kaljutöötlustest ei teata tõesti mitte vähimatki. Terve see pöörane rajatis on püstitatud meile arusaamatul meetodil, meile teadmata ajal ja seda on teinud meile tundmatud olendid.

Needsamad ehituskümnikud ja koolmeistrid, kes pidid iidsetel päevadel praeguses Peruus tegutsema, on jätnud oma käekirja näidiseid ka teistesse paikkondadesse. Anatoolias (Türgis), umbes 15 000 lennukilomeetri kaugusel inkade riigist, tekkis teisel Kristuse-eelsel aastatuhandel hetiitide kõrgkultuur. Selle alguse kohta pole suurt midagi teada; tundub, et hetiitide kultuur sündis kontaktidest Assüüria ja Egiptusega.

Hetiidi pealinn Hattuša (praegune Boğazköy) on vana aja kõige suurepärasemaid kindlusrajatisi. Linna südamik oli eraldatud kuue meetri kõrguse ja kaheksa meetri paksuse määratu müüriga. Läänepoolset lõiku kaunistas monumentaalne Lõvide värav, mis on välja lõigatud ühestainsast tohutust kaljurahnust! Täpselt nagu Sacsahuamán Peruus, asub ka Hattuša Türgis künkliku mäestiku rüpes ning seegi linn ja tema müür on istutatud järsuseinalisele kaljumaastikule.

Hetiitide kasutatud ehitusviis sarnaneb hämmastusttekitavalt Peruu inkade omaga. Nii siin kui seal on vägevaid neljakandilisi kivimürakaid täpselt töödeldud ja omavahel kokku sobitatud täiesti sama moodi. Järsakal maastikul Hattuša ja Jazilikaja kaljupühamu vahel lebavad otsekui hiigelkäega heidetult täpipealt identsed ja niisama mõistatuslikult lõigatud kaljurahnud, nagu neid võib näha Sacsahuamáni kohal.

Nii siin kui seal on mõistatuslikke mademekante, nišše, kivikappe, trepiastmeid, ristkülikuid. Pealegi meenutavad Jazilikaja kaljupühamu teatavad osad Cuzco tundmatute kiviraidurite kaljulõikekunsti. Veel praegu võivad turistid Jazilikajas imetleda kaljust väljatahutud jumalakujusid, mis kannavad kõrgeid "kübaraid".

Hetiitide pealinna Hattuša lähikonda jääva pronksiaegse linna Alacahöyüki Sfinkside värav võiks niisama edukalt seista kusagil kõrgetes Andides. Selle alumisse kolmandikku on tahutud kahe peaga kotkas. Kas võib see viidata näiteks lendamisele? Kas see on jumalate tähis? Muide, sellelaadilist lindude kuninga märki võib kohata tegelikult kõikjal maailmas.

Hetiidid austasid tervet trobikonda jumalaid ning arvasid neid lihast ja verest olenditeks, kes pidid pealegi olema surematud. Hetiidi jumalad sõid ja jõid nagu inimesed, sõitsid mööda taevast laevadega, kasutasid ettekujutamatuid hävitusrelvi ja heitsid välgunooli, kuid õpetasid samas ka inimesi.

Alles umbes viissada aastat pärast vana hetiidi riigi algust laskis sealne kuningas Tuthalija IV (umbes 1250. aasta paiku enne Kristust) esimest korda enese jumalaks kuulutada. *Pärast* teda lugesid kuningad ennast samal ajal nii jumalaks kui inimeseks, kuid *enne* Tuthalija IV aegu tead-

sid ka valitsejad, et *tegelikud* võimuomajad, need vägevad ja võrreldamatud, olid ikkagi kõikvõimsad pärisjumalad. Inimene, olgu ta kas või kuningas, jäi ikkagi ainult jumalate seatud asevalitsejaks ja nendele alluvaks sulaseks.

Loodusreligioonid?

Kes võisid need jumalad olla? Fantaasia vili? Kas psühholoogiliselt hõlpsasti tõlgendatavad olendid? Või hoopiski loodusjõud, nagu müristamine, maavärin, välgud ja vulkaanipursked?

Loodusreligioone on tärganud kõikidel aegadel. See on igati mõistetav, sest eelajaloolised inimesed ei taibanud suuremat näiteks füüsikaprotsessidest, mis põhjustavad välku, nad ei teadnud vähimatki maavärina tekkimise mehhanismist ega osanud mõista, miks mõni mägi vahetevahel tuld purskab.

Kõik, mis jätab enesest seevõrra vägeva mulje, omab nii tohutut purustavat jõudu, loidab tules taeva poole ja jääb pealegi inimese jaoks täiesti kättesaamatuks, pidi ju olema jumaliku päritoluga, muud võimalust ei saanud olla. Mõistustületav sünnitas hirmu, see tunne paisus peatselt jumalate ülistamiseks ja nõnda areneski välja püüe loodusjõude leevendada. Sündisid rituaalid ja ohverdamine. Selgetamatuga seltsisid inimese ohjeldamatu fantaasia ja ettekujutusvõime ning nende jumalike loodusjõuilmingute ümber hakati põimima oma nägemusi.

Ometi kõik see aktsepteerib ja suudab selgitada ainult üsna väheseid seiku. Mütoloogiast ja vanadest usunditest pärit jumalused kõnelesid, andsid juhendeid ja käsklusi ning isegi kiitsid inimesi, kui vaja. Loodusjõud seevastu ei kõnele, ei anna juhendeid ja käsklusi ega püstita ka min-

geid ühiskondliku käitumise reegleid. Need ei dikteeri ühtki moraalikoodeksit, ei nõua ees- ja siseõuedega hiidehitiste rajamist või isepärase patukahetsusrituaali järgimist. Täiesti kontrollitavatel üksikjuhtumitel võtsid need jumalad inimesi koguni kaugetesse "taevalinnadesse" kaasa, näitasid oma tehnilist üleolekut, jagasid uusi teadmisi, mis ennetasid tohutult rahva tookordset intellektitaset.

Need väljavalitud, kes pidid jumalate juhtnööre oma kaasmaalastele edastama, tegid seda – terves maailmas! – ikka ja alati minavormis: ...ja mina kuulsin, ...ja mina nägin, ...ja tema rääkis minule, ...tema näitas mulle, ...tema andis mulle, ...ma lähen tema juurde jne.

Juba nendest kaugetest aegadest, kui inimene alles õppis kõnelema, väljendab minavorm oma silmaga nähtut, järelikult ikka ja ainult sellist, mida saab ise tunnistadatõendada. Paljudel juhtudel, kui hiljem asuti mingeid kirjeldusi "prohvetite sõnadena" välja pakkuma, lisasid kõike ise pealt näinud tunnistajad omagi andmeid selle kohta, kus ja millal konkreetne nähtus ikkagi aset leidis. Pealekauba pakuti veel niisuguses sündmuses osalenud jumalate või nende abimeeste nimesid.

Keerukas olukord, eks!

Jumalaid polevat üldse olemas olnudki. Nad olevat tärganud inimese mõtteis ainult paljast fantaasiast ja seletamatute loodusnähtuste jälgimisest. Sel juhul aga peaksid kõik Tema (s.o. Jumala) nimel esitatud sõnumid, mida pakkusid ennast tähtsaks teinud niinimetatud prohvetid, osutuma pelgaks väljamõeldiseks, fiktsiooniks... või lausvaledeks!

Hämmastav asi! Inimkond on just nimelt nendest valelikest lugudest kokku klopsinud kõik oma suured usundid. Mis võiks meile rohkem meeldida? Kas väljamõeldud ja

minavormis jutustused või jumalate pakutud reaalsed juhendid? Kuid viimastega peaks kaasnema vältimatu küsimus: *milliste* jumalatega pidi siis tegemist olema?

Kuidas kavatsetakse selgeks rääkida ehitustehnika sarnasus kahes teineteisest 15 000 kilomeetri kaugusel asuvas ja pealegi ookeaniga eraldatud paikkonnas? Kas vanad hetiidid rändasid ise Lõuna-Ameerikasse ja rajasid seal inkade riigi? Raske uskuda, sest hetiitide ja inkade vahele mahub aastatuhandeid. Sellest hoolimata on vanim, eelajalooline periood mõlemas paigas kõige täiuslikum.

Järelikult peab see olema mingi mõttetus, mis sobib evolutsioonipõhimõttega kokku niisama hästi (loe: halvasti) kui kuulus rusikas silmaauku.

Evolutsiooniteoreetikute arukate ettekujutuste kohaselt olevat iga järgmine põlvkond eelnenult midagi juurde õppinud. Hilisemate kultuuride ehituskunst peaks niisiis õigupoolest olema täiuslikum ja imposantsem kui nende vaieldamatult primitiivsemate eellaste oma. Ometi kohtame tegelikkuses täiesti vastupidist olukorda: megaliitkultuur oli vägevam kui kõik sellele järgnev.

Täpselt samuti kui inkade eellased, seadsid ka hetiitide esiisad ennast sisse niisuguses kohas, mida jumalad olid varem asustanud. Need jumalad lendasid üle mandrite, inspireerisid nii siin kui seal inimesi, jätsid nii siia kui sinna maha oma moraalikoodeksi. Isegi Kashmiri kõrgmaal, 5000 otsejoonekilomeetri kaugusel hetiitide riigist, üle läbimatute kõrbede ja mägede ning tervelt 20 000 kilomeetrit Peruust eemal, kohtame taas sedasama – inkadele omistatud ehitusviisi.

Martandi templi alusmüürid kolmkümmend kilomeetrit Srinagarist on inkade ehitusmeetodiga identsed ja Parahaspuri hiiglaslikud, nüüdseks hävinud püramiidid

Srinagari lähedal oleksid välja kannatanud iga võrdluse inkade konstrueeritud samalaadsete rajatistega. Nii ei tulegi imestada, kui Parahaspuris ja selle ümbruskonnas leitakse samasuguseid meeletute mõõtmetega kiviplokke nagu Sacsahuamánist. Kõikjal jõllitab meile vastu seesama mänglevus: kaljust väljalõigatud nišid, kapid, ristkülikud – mingi vana megaliitkultuuri mõistmatud jäänukid.

Sellele on vastu vaieldud ja väidetud, et jumalad, need maavälised olendid, ei tarvitsenud ise iialgi kivi töödelda; nende kasutada olid hoopis teised ja täiuslikumad ehitusmaterjalid: mitmesugused detailid pooltoodetena, võibolla isegi täispuhutavad telgid ja kaarhallid, kõikvõimalikud plastid jms. See klapib ja samas ei klapi ka, sest üks võimalus ei välista teist.

Kui meie, inimesed Maalt, rajame kunagi Kuule või Marsile oma baasjaama, asutame sinna laboratooriumid ja hakkame oma kosmosesõidukite jaoks hooldetöökodasid vajama, võiksid täispuhutavad telgid ja kaarhallid sobida ilmselt ainult esialgsete varjualustena, nimelt seniks, kuni ajutised jõutakse asendada püsiehitistega. Meie nimelt ekspordiksime sinna ainult oma oskused ja töövahendid, mitte aga ehitusmaterjali. Kuul ja Marsil pole puudust kividest ja kaljudest, mida saab igaks otstarbeks suurepäraselt kasutama hakata.

Kivi on ju kõige parem materjal, see talub tuult, temperatuuri kõikumist, tuld ja maavärinat ning kaitseb ka võimalike kallaletungijate eest. Kellel on kasutada töötlemiseks sobivad vahendid, see võtab ehitusmaterjaliks just kivi, ja isegi juhul, kui seda tuleks hankida hoopis teiselt taevakehalt.

Pealekauba seostub kosmoselennundus alati energiaprobleemiga. Mööda kosmost rändava tsivilisatsiooni esin-

dajad ei paki (juba kas või veetava massi kahandamise huvides) oma pagasiluukide taha mingeid valmisehitatud maju ega tari mõttetult kaasa raskeid terastalasid.

Hävitatud pealinn

Millist uskumatut loogikat need jumalad järgisid, saab näidata Puma Punku (Puumavärava) varemeteväljal. See paikneb poolteist kilomeetrit Tiahuanacost edelas Boliivia kõrgtasandil. Arheoloogide meelest on Tiahuanaco ja Puma Punku olnud ühtne kompleks, ometi kaldun arvama, et viimatinimetatut tuleb pidada kunagiseks jumalate residentsiks ning esimest kohaks, kus inimesed käisid oma jumalaid ülistamas.

Juba Hispaaniast tulnud vallutajate aegadel võidi nii Tiahuanacot kui Puma Punkut veel ainult varemetena imetleda. Vanim Peruust ja Boliiviast kirjutanud hispaania ajaloolane Cieza de León pühendas teoses "Chronica" sealsetele varemetele terve peatüki (2). Vägevaid ehitisi nägema harjunud Cieza de León oli seisnud tohutute mõõtmetega kiviplaatide ees ja sügavalt hämmeldunud.

Juan de Betanzos märkis oma ajalooraamatus (3), et Con Tiki Viracocha olevat asetanud taevasse Kuu ja tähed ning loonud just Tiahuanacos esimesed inimesed. Teise müüdi kohaselt ei toimetanud Viracocha seda loomisakti üksipäini. Teda olevat saatnud kaks poega, Ymaymana Viracocha ja Tocapo Viracocha.

Niisuguse pärimuse jättis meile Cristóbal de Molina (4), kes oli Cuzco indiaanlaste hospitali preester. Selle kohaselt ei loonud Viracocha koos poegadega mitte ainult esimesed intelligentsed inimesed, vaid ka kõikvõimalikud linnud ja loomad. Pärast seda, kui Viracocha oli erinevad

inimrühmad mitmele poole mööda maailma laiali asustanud, lähetas ta oma pojad inspektoritena Andide kanti. Nad tuvastasid, et inimesed on isekad, võimuahned ja olid pealegi hakanud omavalmistatud jumalakujusid kummardama. Kui jumala võsukesed olid papale kõigest sellest tarvilikul kombel ette kandnud, tõusid nad taevasse, samal ajal kui tohutult pahane Viracocha hakkas tänamatuid inimesi tule ja välguga karistama.

Selles pärimuses, mille ka teised hispaania kroonikud olid üsna samalaadsena kirja pannud, ei karistanud Viracocha inimkonda mitte haiguste, põduruse või üksildusega ega ka põllusaagi ja koduloomade hävitamisega. Tema relvad olid välk ja tuli. Kas sellel müüdil on tõepõhi all? Kas siia varjubki Peruus ja teisal asunud megaliitehitiste hävimise saladus?

Isegi Puma Punku, seega loomisjumal Viracocha enese ehitatud baasjaam, ei leidnud rajaja silmis enam armu ega jäänud lõhkumata. Enne kui see vägev looja ja tark õpetaja kadus defineerimatutesse kõrgustesse, purustas ta Puma Punku, tõstis platvormid õhku, pööras need kummuli ja laskis siis kõik pahupidi tagasi kukkuda.

Nime Viracocha tähenduse üle on üksjagu aru peetud. Cieza de León ei taganenud arvamusest, et esialgu olevat see kõlanud hoopiski kui Ticsiviracocha, samas kui Betanzos teab sedasama loomisjumalat Con Tiki Viracocha nime all. Selle tõlkimisega on tõepoolest rohkesti vaeva nähtud. Ketšua keeles tähendab 'cocha' järve ja 'vira' rasva või vahtu. Sellest tuleneks 'rasvajärv' või 'vahujärv'. Juba kuulsad saksa teadlased Alphons Stübel (1835-1904) ja Max Uhle (1856-1944) kostsid selle kohta: "Väljend, mille mõte pole arusaadav." (5) Ja nende öeldu on kahtlemata sulatõsi! Mingi 'vahu või rasva järv' ei oleks küll

vägevaid monoliite terveks linnaks kokku sobitada suutnud.

Võib-olla jõudis šveitsi reisikirjanik Johann Jakob von Tschudi, kes rändas möödunud sajandil mööda Lõuna-Ameerikat, selle jumala nime tõlgendamisel tõele veidi lähemale. Ta arvas, et sõna 'vira' oli foneetiliselt vääralt mõistetud ja see tuleneb algselt ketšua sõnast 'huaira' (häälduse 'vaira'), mille tähendus on 'õhk' (6). Siiski ei tundu ka 'õhujärv' vägeva jumala nime mõtestamisel kuigi usutavana. Uueaegsema seisukoha järgi saaks seda küll mõista niimoodi: 'õhust saabunud jumal, kes muutis järve vahuks' või 'tuli järvele'. Ja vana legend kirjeldab tõepoolest, kuidas Viracocha oli laskunud tähistaevast ja Titicaca vette sulpsatanud.

See, mida Viracocha inimeste tänumeele täielikust puudumisest sündinud igati mõistetava pahameele ajendil Puma Punkus korda saatis, on esmaklassiline näitmaterjal. Juba Pedro de Cieza de León nimetas Puma Punkut "ainulaadseks ehitustandriks, kus on hiiglaslik terrass ja seisavad tohutud piltsambad". Ta lisas veel: "Mitte keegi pole seda õudusttekitavat paika kunagi teisiti kui ainult varemetena näha saanud."

Pedro de Cieza de Leóni kaasmaalane Antonio de Castro y del Castillo, kes toimis 1651. aastal La Pazi piiskopi ametis, polnud vähem hämmeldunud (7):

"Kuigi varasematel aegadel oletati, et need varemed peavad olema inkade tehtud, nimelt nende kindlustused sõdade jaoks, on nüüd aru saadud, et tegemist peab olema hoopiski veeuputuseelse ehitisega... Kuidas võiksid need olla inkade tehtud, pealegi niisuguses veeta paigas ja sügavale kaevatuna, kui isegi meie, hispaanlased, ei suuda nii imelist ja sedavõrd kaunist ehitist rajada? Mida mina kõi-

ge rohkem imetlen, on kõik need täpselt kokkusobitatud kivid..."

Mida saame siin näha? Andesiidist, liivakivist ja dioriidist (hallrohelisest, iilikõvast ja äärmiselt vastupidavast süvakivimist) monoliite. Neid vägevaid mürakaid on töödeldud tohutu täpsusega ning lihvitud ja poleeritud erakordse hoolikusega. Nõelteravad kuue millimeetri laiused ja kolmeteistkümne millimeetri sügavused vaod jooksevad imesirgelt mööda viie meetri pikkusi dioriidist monoliite, otsekui oleksid need tõmmatud joonlauaga. Tapid ja tapiavad surusid kivimonstrumeid piinlikult täpselt üksteisega liibuma ning metallklambrid sidusid kõik kindlalt kokku hiiglaslikuks tervikuks.

Kus on arhitektid, kus on projektid?

Metallklambrid? Klassikaline arheoloogia tunnistab ainult vaske, sest Puma Punku omistatakse aimaraa indiaanlastele, seega hõimule, kes ei tundnud teisi metalle. Vask on pehme materjal ja sellest valmistatud klambrid poleks iialgi suutnud 100 000 kilogrammi kaaluvaid kiviplaate kokku köita.

Nendel kivimürakatel võib näha viit tüüpi klamberkinniste jaoks ette nähtud süvendeid. Väiksemate plokkide tarvis olid lihtsad või kahekordsed klambriuurded ning kõrvuti nendega võib leida keerukamaidki põikriivistusega varustatud konstruktsioone, mis pidid tagama nendesse asetatud metallist kinnitusdetailide suurema vastupidavuse.

Tänased ehitusinsenerid teavad, kui hõlpsalt hakkavad betoonelemendid temperatuuri muutumisel nihkuma. Puma Punkus – ikkagi peaaegu 4000 meetri kõrgusel! – langeb temperatuur öösiti sageli alla nulli ja tõuseb kesk-

päeval kahekümne kraadini. Isegi poolesentimeetrisest paisumisnihkest kahe teineteisega külgneva kiviplaadi vahel piisanuks, et kõik metallist kinnitusliistud või -klambrid armutult katki rebida.

Prantsuse paleontoloog Alcide Charles Victor d'Orbigny (1802-1857) rändas mööda Peruud 19. sajandi esimesel poolel. Puma Punku puhul kirjeldas ta vägevaid väravaid, mis olevat asunud 40 meetri pikkusel ühest tükist valmistatud platvormil (8). Praegu pole seal mingist neljakümnemeetrisest platvormist enam küll vähimatki näha. Kuid ega selles osas pole suurt midagi imestada, sest möödunud aastasaja lõpul pidid saksa arheoloogid Alphons Stübel ja Max Uhle kohkumusega pealt nägema, kuidas Boliivia armee korraldas Puma Punku monoliitide pihta laskeharjutusi. Juba hispaanlased olid oma vallutusretkede aegu purustanud kõike, mis nende silma või käe alla jäi ja iganes lõhkuda andis. Need kivitükid, mis Puma Punkust minema tariti, on nüüd uue koha leidnud valitsuse paleede, kloostrite ja kirikute müürides.

Kui Alcide d'Orbigny ei juhtunud luiskama, pidanuks tema kirjeldatud platvorm kaaluma umbkaudu 1000 tonni.

Kohe Puma Punku väheldasele künkale jõudmisel võib näha isepäraselt töödeldud sinakat porfüürist plokki. See on aga materjal, mida nendes varemetes mitte kusagil teisal ei leidu. 1889. aastal märkis Johann Jakob von Tschudi just selle kivi kohta (6):

"Teel Puma Punkusse sattusime ühel väljal mõistatuslikule 155 sentimeetri kõrgusele ja 182 sentimeetri laiusele monoliidile, mis on alt 52 ja ülalt 45 sentimeetrit paks. Selles on kaks rida süvendeid otsekui sahtlite jaoks. Isevärki monoliiti tuntakse nime 'el Escritorio' all, niisiis "kirjutuslaud".

Terved põlvkonnad tarku päid on nuputanud selle "kirjutuslaua" kunagise otstarbe üle. Need liistud, süvendid ja lihvitud täisnurksed kandid ei saa olla lihtviisiline ornamentika, mitte kusagil ei leidu kaunistusi või muid selletaolisi vigureid. Stübel ja Uhle pidasid seda "altaritaolise eseme koostisosaks" (5).

Kui praegu ehitada näiteks maja, peab arhitekt juba eelnevalt kavandama küttetorustiku, elektrilülitite, köögisisustuse ja pesumasinate jaoks tarvilikud süvendid. "El Escritorio" sahtlites võisid ammustel aegadel oma koha leida meile tundmatud metallist või tehismaterjalist aparaadid. Samas võiksime küsida, kuhu on see metall või tehismaterjal jäänud.

Kui kasutusel olid mittevääriismetallid, nagu tsink, vask või messing, pidi kõik aastatuhandete jooksul ära roostetama, lahustuma ja jäägitult kaduma. Kui tegemist juhtus olema väärismetallidega, nagu hõbe ja kuld, on see kõik hiljem lihtlabaselt ära näpatud. Mõne eripärase tehismaterjali või väga väärtusliku metalli, näiteks plaatina oleksid ehitusmeistrid ise uuesti enesega kaasa võtnud ja taastöödelnud. Lõppude lõpuks ei jäta ka meie päevade etnoloogid oma hinnalisi töövahendeid otsekui rämpsu lihtsalt kuhugi prahihunnikusse vedelema.

Puma Punkust jääb mulje kui ülima täpsusega ehitatud rajatisest. Seal kasutatud töötlemistehnoloogia ja tööriistad, kõnelemata projekteerimisest, pidid lihtsate aimaraa indiaanlaste võimeid ja võimalusi kaugelt ületama. Siin saab näidata, kui vaid soovitakse, kuidas käibelolev teadustõde hakkab kõike umbteele juhtima. Kes oskab nii keerukal viisil planeerida nagu Puma Punkus, kes suudab kividesse millimeetrise täpsusega rööpaid, vagusid, kinnitusi, ankurdusi ja mitmes tasandis väljalõigatud süvendeid töödelda, kes

kasutab ehitusel eelnevalt valmistehtud pooltooteid, peab sellest kõigest jagusaamiseks kahtlemata omama täpseid projekte, plaane ja tööjooniseid.

Kivimurrus rahmivad inimesed pidid ometi teadma, millisest kohast tuli töödeldavaid monoliite koksima hakata, kuhu tapiauke raiuda ja kuidas fikseerimisdetailid pidid plokist välja ulatuma. Ehitist püstitavad meistridki ei saanud toime tulla joonisteta, sest selle keeruka hiidmosaiigi loendamatud ja tohutult rasked kivitahukad tuli kõik ükshaaval laitmatult kokku sobitada ja omavahel kindlalt kinni haakida. Pealekauba pidid arhitektid tundma erinevate ehitusmaterjalide tugevust ja koormatavust.

Tagatipuks ei tulnud kiviraidurid toime sobivate tööriistadeta. Need vahendid pidid kahtlemata olema kõvemad kui töödeldav andesiit ja dioriit. Mitte ükski rändjutlustaja ei saa mulle pähe taguda veendumust, et need nappe millimeetreid laiad vaod ja augud ning ülitäpsed rööpad suudeti valmis meisterdada puidust, vasest, rauast või isegi loomaluust valmistatud tööriistade abil. Ja egas vist seni ükski aimaraa indiaanlastele omistatud materjal poleks seda võimaldanudki.

Projekteerimine peaks loomulikult eeldama ka kirjaoskust. Aimaraad – ja selles on kõik arheoloogid alati olnud ühel meelel – ei tundnud kirjatarkust. Kui eeldame, et just nemad oleksidki Puma Punku rajatise valmis ehitanud, siis poleks seda mahukat tööd suudetud indiaanlaste kasutada olnud primitiivsete töötlemis- ja veovõimaluste najal üheainsa põlvkonna jooksul lõpule viia.

Järelikult pidid need geniaalsed arhitektid oma ülikeerukat andmestikku ka järglaste kõrvadesse sosistama. Kui aga kas või üks nendest mälukorüfeedest juhtus kord eksima ja vassis midagi ära või lahkus ootamatult siitilmast,

poleks nähtavasti keegi seda vägevat rajatist enam lõpetada osanud.

Lahendamatu transpordiprobleem

Valdav osa Puma Punkusse paigaldatud andesiitplokkidest on pärit kaheksakümne linnulennukilomeetri kauguselt vulkaanilt Cerro Capiralt. Selle sakilise mäe põhjanõlva laugjalt madalduv jalam puudutab Titicaca järve kallast. Nendest 80 kilomeetrist on kaks kolmandikku veeteed. Boliivia kõrgmaal ei kasva niisugust puud, millest saaks tohutult suurte kivide vedamiseks sobivaid parvi meisterdada. Sellena oleks võinud kõne alla tulla ainult balsapuu, mis kasvab Ida-Kordiljeeride jalamil. Kuni meie aegadeni köidavad indiaanlased oma parvi kokku just sellest imekergest materjalist. Suurimad sõidukid suudavad tavaliselt kanda kuni 100 inimest, seega umbes 7500 kilogrammi. Selleks, et 200 tonni kaaluvaid kivilaste üle vee toimetada, oleks – puhtarvutuslikult – vajatud iga üksiku parve kokkuseadmiseks umbes 1300 kümne meetri pikkust balsapuu tüve.

Arvutada oskab igamees, kuid praktikas paistab kõik ikkagi hoopis teises valguses. Vaevalt võisid iidsete aegade arhitektid lubada, et nende suurivaevu töödeldud monoliidid kaovad kogemata ümber läinud parvedelt ühtepuhku ja jäädavalt vete sügavusse. Järelikult tuli ehitusplatsile vedada *töötlemata* plokke, mis aga mõistagi olid valmistoodangust hoopis raskemad. Ja kohe kerkib veel üks küsimus: kuidas üldse suudeti neid kivimonstrumeid hiivata mingile oletatavale parvele, mis pidi koormamise eel lausa tornina vähemalt neli meetrit veest välja ulatuma – et siis laadungit kandes omakorda niisama palju vette süvistuda?

Loomulikult tuli parved varustada osavalt väljanuputatud köievintsidega. Tagatipuks sai laadimistöid teha ainult ranna üksikutel selleks sobivatel lõikudel. Varuda tuli arvukalt tellinguid, kõikvõimalikke lavatseid ja muidugi valmis seada musttuhat puitrullikut. Naised pidid vahetpidamata põimima pikki tugevaid köisi ja kivimurdjad lõhestama mägede põuest vägevaid andesiitplokke lahti.

Järelikult ei saanud suurem osa elanikest vähemalt terve inimpõlve jooksul teha muud kui ürgmetsast – mida aeg edasi, seda kaugemalt ja sügavamalt – balsatüvesid välja tarida, Titicaca järve juurde pukseerida ning seal rampideks, lavatsiteks ja tornitaolisteks hiidparvedeks kokku panna.

Kogu selle loo juures ei taha üks seik siiski minu pähe mahtuda. Inimesed – seda enam terved rahvad – tunnevad alati kõigi oma suurte saavutuste üle uhkust. Miks ometi ei taha aimaraad Puma Punku ehitamist omaks võtta? Miks kinnitasid nad Hispaaniast tulnud anastajatele, et just nimelt jumal Viracocha olevat tolle salapärase paiga üheainsa ööga üles ehitanud ja kõik materjalikoormad üle vee kohale lennutanud? Miks austasid indiaanlased Tiahuanacos *tiivulist* jumalat?

Tiahuanaco kuulsasse kolme meetri kõrgusesse ja nelja meetri laiusesse Päikeseväravasse, mis asub Puma Punkust kõigest poolteise kilomeetri kaugusel, on raiutud 48 kuju. Need olendid saadavad oma lendavat peajumalat. Mitte ühelgi uue aja arheoloogidest pole õnnestunud neid kujutisi isegi ligilähedaselt mõtestada. Võib-olla peaksin hoopis rõõmustama, et pärimuslik koolitarkus ei lubagi teadusjüngritel sellele mingit lahendust leida.

Meie hulgast lahkunud professor Hans Schindler-Bellamy, kes tegutses aastaid Tiahuanacos, söandas neid neljakümmend kaheksat tehnilist olemust demonstreeri-

valt disainitud kuju tõlgendada harukordse kalendrina, mis ulatuvat tagasi 22 000 aasta tagustesse aegadesse (9, 10). Sellest kalendrist ei saavat muidugi välja lugeda mitte ainult tavakohaseid andmeid, nagu kuupäevi, vaid ka pööripäevi, astronoomilisi aastaaegu ja Kuu asupaika igal ajahetkel. Seda kõike muide Maa tiirlemist arvestades.

Kuidas saaksime uskuda, et primitiivsed aimaraa indiaanlased olid millekski selliseks suutelised? Millega seletada nende tagasihoidlikkust, kui kogu see suurepärane töö kirjutatakse mingite jumalate arvele?

Väärismetalle jumalatele

Lõuna-Ameerika pakub arheoloogidele rohkesti kõvu pähkleid pureda. Boliivias Samaipata külakese servas, viie autosõidutunni kaugusel Santa Cruzist asub El Fuerte. Selle mäe tipp sarnaneb inimkäte loodud püramiidiga. Jalamilt kuni päris üles jookseb kaks rööpset 38 sentimeetri laiust ja 26,36 meetri pikkust nöörsirget renni. Kui sellelgi puhul hakata mõtteid seadma malli järgi "näeb välja otsekui...", meenub jalamaid mingi taeva poole suunatud stardirada. Selle ülemises otsas, juba mäe tipul, on kaljusse uuristatud arusaamatuid kolmnurki, ristkülikuid ja ringe, mis on omavahel ühendatud rennidega. Parempoolsel nõlval on täpipealt samal viisil kaljusse lõigatud teisigi arusaamatuid kujundeid.

Teadlased nuputavad selle rajatise kunagise otstarbe üle. Kõneldakse "inkade pühapaigast" (11), "esivanematekultusest" (12), "mingi üliku või narri tujust" (13) ja isegi sõjalisest kindlusest. Kuulus amerikanist Hermann Trimborn peab kõike sealset "ainulaadseks ja mitte ühegi teise varemetepaigaga võrreldavaks loominguks" (14).

Ja ometi on Samaipata kivistel rennidel teisikuid. Need asuvad Colombias, nimelt San Agustínis, napp tunnike autosõitu Pitalito linnakesest eemal. Seal seisavad dolmenite, menhirite ja maa-aluste templite hulgas mööda maastikku laialipaisatuna kohutava välimusega jumalakujud, millega ükski hing ei oska midagi arukat peale hakata.

Sealsamas on veel "jalgade pesemise allikas" – samuti Samaipatas asuva dublett. Silutud pruunikal kaljul on umbes 300-ruutmeetrisel pinnal keerukas mitmes laiuses kanalite võrgustik. Käsitsi sisseraiutud süvendite hulgas leidub ahtaid rennikesi, mis väänduvad ussidena mööda kivist pinda, samuti süsteemikindlalt paika asetatud väiksemaid ja suuremaid vanne ning rondeele. Vastu kaljusid ja vannide servi liibuvad sisalike, salamandrite ja ahvitaoliste loomade reljeefkujutised. Suurim vann on 320 sentimeetrit pikk, 140 lai ja 81 sügav.

Arheoloogid, kes peaksid seda värki õigupoolest kõige paremini teadma, pagevad selgituste andmise asemel mingi kahtlasevõitu "jalgade pesemise kultuse" varju. Isegi ametlik turismiteatmik, mida annab välja Colombia Rahvuslik Antropoloogiainstituut, kuulutab sealse "jalgade pesemise allika" "religioosse tseremoonia ja rituaalse kümblemise paigaks".

Ei oska minagi Samaipata juures asuva El Fuerte mäe ja San Agustíni "jalgade pesemise allika" saladuse kohta ammendavat lahendust pakkuda, siiski näen mõlemal juhul pigem mõnd metallide puhastamise seadmestikku kui veevärki. Tulikuum sulametall voolas mööda renne ühest vannist teise, raskemad osakesed sadestusid põhja, kergemad liikusid edasi, saaste ja räbu kiilusid rondeelidest ja usjalt looklevatest rennikestest "filtritesse" kinni.

Üldiselt teatakse, et inkad oskasid valmistada lausa uskumatute omadustega sulameid. Nende metallitöötlemismeetodid, sealhulgas valutehnika ja plakeerimise, s.o. mõne teise (näiteks vääris-) metalliga katmise menetlused andsid keerukaid komposiite, mis näisid kullana ja koosnesid ometi ainult teatavatest vasesulamitest. Selleks vajaminevaid keerukaid oskusi olevat indiaanlastele õpetanud jumalad.

Muinasjutt Machu Picchust

Üks täiesti isepärane jumalate pühamu on Peruu maailmakuulus turismiatraktsioon Machu Picchu. See paik asetseb 2360 meetri kõrguses lookleva Rio Urubamba kohal 112 kilomeetrit Cuzcost loodes. Machu Picchu avastajaks peetakse ameeriklasest uurijat Hiram Binghamit (1875-1956), kes – kui täpselt võtta – ei leidnud seda kohta siiski ise üles, sest kohalik rahvas tundis Machu Picchut juba hoopis varasemast. Sootuks õigem oleks öelda, et ta avastas selle paiga uuesti.

'Picchu' tähendab 'tipp' ja 'Machu' on sõnasõnalises tõlkes 'vana'. Niisiis Machu Picchu = 'vana tipp'. Täpselt Machu Picchu vastas asub Huayna Picchu, 'uus mäetipp'. Mõlemad kerkivad otsekui suhkrupead Urubamba niiskelt udusest orust ja neid eraldab müriseva jõe hõbepael.

Machu Picchu on võrratu. Roger Caillois Prantsuse Akadeemiast kirjeldas seda isegi "pillavas suursugususes šokeeriva kividest kokkulaotud hümnina". Seda ehitist on nimetatud "kõigist linnustest kaelamurdvaimaks", kuid ka "inkade seifiks" ja "jumalapoegade residentsiks". Mitte keegi ei tea Machu Picchu tõelist vanust ega tunne selle algupärast nime.

Kakssada üheksakümmend ehitist seisab tehislikult rajatud rõdudel, need katavad 800 meetri pikkuse ja 500 meetri laiuse pinna ning sellele lisaks tulevad veel loendamatud põlluterrassid, millest mõned kleepuvad sõna tõsises mõttes vertikaalsetele kaljuservadele.

Kogu see insenerikunsti ainulaadne ime on pealegi paika pandud nii kavalalt, et rajatis pole alt, Urubamba orust üldse nähtav. Ehitusmaterjalina on kasutatud peamiselt sinakat ja smaragdrohelist graniiti ning heledat laavakivimit.

Väljakaevamiste käigus avastasid Hiram Bingham ja ta kaastöölised midagi mõistatuslikku. Päevavalgele tulid raudplaadid, pronksist ehted, käevõrud, noad, haamrid, nõelad ja peeglid, kuid nende kõrvalt mitte ühtki juveeli, kõnelemata kullast või hõbedast valmistatud esemetest. Kohalikud hauaröövlid olid nähtavasti jõudnud Machu Picchu juba ammu enne seda täiesti lagedaks teha.

Bingham tõi välja 173 luukeret, nende hulgas olid 150 kuulunud naistele. See tõik viis teda mõttele, et Machu Picchu võis olla inkade preestritaride, niisiis mingite jumalale pühendatud neitsite linn. Seniajani on arusaamatuks jäänud sealtsamast leitud poolteistsada viskekettaid meenutava kujuga eset. Neid on üsna mitmes suuruses, lamedakspressitud tennisepallist kuni vanaaegse voodisoojendamispudelini. Nendest laitmatult poleeritud esemetest on peaaegu kolmandik tehtud mingisugusest võrdlemisi läbipaistvast rohelisest materjalist. Bingham oletas, et tegemist võis olla "arvutusseibidega".

Isegi need tõtlikud turistid, kes silmitsevad Machu Picchut kõige hajameelsemal pilgul ja keda läbematud reisijuhid manitsevad järelejätmatult kähku edasi astuma, peaksid märkama, et tegemist on kolme täiesti erineva ehitusstiiliga.

Seal on kõigepealt maaviljelusterrasside ja paari "moodsa" maja müürikesed – täpselt samasugused, nagu neid rajaksid ka tänapäevased peruulased. Teiseks asetuvad pilgu alla inkade vägevad müürid; need koosnevad paljutahulistest omavahel täiuslikult sobitatud kivimürakatest, monoliitpõiktaladest, vägevatest väravatest ja klassikalistest, trapetsit meenutavatest avadest. Kolmandaks võib näha igivanu tohutult suuri ja sadu tonne kaaluvaid megaliite, millele kord ammu kõik ülejäänu ankurdati.

Pole kahtlust, et Machu Picchus elutsesid inkad, nii mehed kui naised. Samuti on kindel, et siinsamas suutis üks väike rahvagrupp hispaania konkistadooride tuleku katastroofi üle elada. Kuid samas on selge seegi, et need inimesed ei saanud ühelgi juhul olla Machu Picchu tegelikud ehitajad; selleks mahukaks tööks poleks lihtsalt aega jätkunud.

Machu Picchu kui tervik, samuti sealne arhitektuur on tööd andnud tervetele põlvkondadele. Pealegi rajati kõik see omakorda palju vanema megaliitkultuuri jäänukitele. "Inkade kadunud linn" oli olemas ammu enne seda, kui konkistadoor Francisco Pizarro siia saabus.

Megaliitidest ehitamise kunsti ja inkade loomingu stiilide erinevus ei saa kellelegi märkamatuks jääda. Niinimetatud "Kuninga mausoleum" on tervikuna ühestainsast loomulikust kaljust välja lõigatud ja isegi need seitse laskuvat astet, mis viivad ehitise juurde, on – inkade igasuguseid ehituskombeid eirates! – tahutud ühte terviklikku kivisse. Machu Picchu hobuserauakujulise peatempli müür toetub kolmele vägevale alusele, mille plokid on samuti valmistatud ühestainsast kaljust. Müüritise seinad on sellest, mida inkad nendele ehitasid, tubli kaks korda kõrgemad. Niisiis on ainult ülemine kolmandik inkade rajatud, kuid alu-

mine osa osutub ikkagi nende tundmatuks jäänud "megaliitikute" kätetööks, kes ladusid esialgse Machu Picchu üles.

Niinimetatud "Vahitorn", poolümar müürieend, mis asetseb "Mausoleumi" kohal, toetab sedasama arvamust. Siin ehitasid nimelt inkad ümber varasemast olemasoleva megaliitstruktuuri, kuid jätsid mingitel salapärastel ajenditel kõik endise puutumata. Praeguseni ei osata mõistatada, mida "Vahitorni" põrandas asuv kivimoodustis võiks tähendada.

Isevärki kalender?

Niisama mõistmatu otstarbega on ka megaliit, mis kannab nime Intihuana ehk Päikesekivi.

See turistide hulgas kõige rohkem imetlust äratav ja ülisageli fotodel jäädvustamist leidev plokk ilutseb linna kõrgeimas kohas ja sinna pääseb mööda kitsaid kiviastmeid. Vasakul, sügaval all sillerdavad Urubamba hõbelooked. Intihuana on välja tahutud ühestainsast imposantsest kaljurahnust. Aluspind ja see salapärane kivi on otsekui kokku valatud ja astmed lõpevad isemeelses täisnurkses kannuses, mis osutab arusaamatu tehnoloogia tumma tunnismehena oma tõmbi sõrmega taeva poole. Plokk on orienteeritud kompassi täpsusega kõigi nelja ilmakaare poole ning diagonaal sihib täpselt ühe eemalasuva mäetipu poole.

Erialakirjandusest kerkib alatasa esile arvamus, et nende aegade preestrid kasutasid sedalaadi ehitisi observatooriumidena kalendaarsetel eesmärkidel. Nende abil olevat saanud ennustada kevade tulekut ja lõikusaja algust ning määrata sobivaimat aega, millal seeme tuleks mulda panna.

Mina pean niisugust versiooni päris nõmedaks. Selle järgi pidavat terves maailmas – olgu Stonehenge'is, Prant-

suse Bretagne'is, Cuzcos või Machu Picchus – olema säärased hiiglaslikud kivirajatised kokku kuhjatud ainult eesmärgil, et kuulutada asju, mida igamees niigi jälgida võinuks!? Vanade hõimude liikmed, kes seisid loodusele hoopis lähemal kui meie praegu, jälgisid aastaaegade perioodilist kulgemist oma hüttidest ja koobastest. Samas oli ilmselge, et mõjuvõimsate preestrite komando: "Kevade algus!" ei saanud looduse loomuliku teisenemise käigus üldse midagi tähendada. Kui Machu Picchus juhtus lumi veel hiliskevadel maad katma, ei lugenud kevade käsu korras väljakuulutatud algus mitte vähimatki. Seemet ei saadud emakese Maa rüppe veel ikkagi poetada.

Loodusega kokkukasvanud inimesed oskavad kevade saabumist välja lugeda tärkavast rohelusest, samuti teavad nad täpselt, millal üks või teine vili saab küpseks. Ning kõigele lisaks oleks võinud kalendreid ja päikesekelli meisterdada hoopis lihtsamalt ja töömahukaid megaliitmonstrumeid kasutamata. Mõtlen siin niisuguseid primitiivseid päikesekelli meenutavaid kalendreid, mis koosnevad ainult kas ühest kaljunukist, maa sisse löödud vaiast või sobival viisil orienteeritud pilust pimeda koopa laes. Selliseid moodustisi on maailmas leitud üsna paljudest kohtadest.

Pedro de Cieza de León, kes osales 1541. ja 1550. aasta vahel hispaanlastest vallutajate sõjaretkedes, kirjeldas Cuzco mäenõlvade niinimetatud kalendritorne järgmiste sõnadega:

"Teatavate vahemaade tagant seisavad siin väikesed tornid, millest jälgiti päikese liikumist. Seda asja peeti väga tähtsaks... Tornidest langevate varjude järgi määrati külviks ja muudeks toiminguteks sobivat aega. Inkad vaatlesid taevast väga hoolikalt ja otsisid sealt kõikvõimalikke endeid. Nad olid üldse suured ennustajad."

Külviaja määramiseks poleks küll vaja läinud *mitut* kalendertorni. Kahest oleks piisanud. Mina oletan, et inkad vaatlesid taevast nii pingsalt ja hoolikalt sootuks teistel ajenditel: nad ootasid jumalate kunagi ammu tõotatud naasmist. Nii jälgitigi taevavõlvil kõikvõimalikke sellele viitavaid märke ja oodati imelisi valgussähvatusi, mis pidanuksid jumalate lähenemisest teadustama. Need jumalad olid ometigi lubanud – või pigem ähvardanud – inimeste hulka tagasi tulla! Küllap võime seda pidada täpselt samasuguseks jällenägemislootuseks või pigem taaskohtumiskartuseks, mis on enesele leidnud kindla koha vist kõigis usundites ja sinna veel meiegi päevadeni kinnistunud.

Allikaviited

1. De la Vega, Garcilasco. Historia General del Peru, Primera y Secunda parte. Madrid, 1722, 1723.
2. Cieza de León, Pedro. La Chronica del Peru. Anvers, 1554.
3. De Betanzos, Juan. Suma y narracion de los Incas 5 Bde. Madrid, 1880.
4. De Molina, Cristobal. Relación de las fabulas y ritos de los Incas. Santiago de Chile, 1913.
5. Stübel, A., Uhle, M. Die Ruinenstätte von Tiahuanaco im Hochland des alten Peru. Leipzig, 1892.
6. Von Tschudi, J.-J. Reisen durch Südamerika. Leipzig, 1869.
7. De Castro y del Castillo. Teatro Eclesiastico de las Iglesias de Peru y Nueva Espana. Madrid, 1651.
8. D'Orbigny, Alcide. Voyage dans l'Amérique Méridionale. Paris, 1844.

9. Bellamy, H. S., Allan, P. The Great Idol of Tiahuanaco. London, 1959.
10. Bellamy, H. S., Allan, P. The Calendar of Tiahuanaco. London, 1956.
11. Herzog, Th. Vom Urwald zu den Gletschern der Kordillere. Stuttgart, 1913.
12. Pucher, Leo. Ensayo sobre el arte prehistorico de Samaypata. San Francisco, 1945.
13. Nordensköld, von E. Meine Reise in Bolivien. Globus, Bd. 97, 1910.
14. Trimborn, Hermann. Archäologische Studien in den Kordilleren Boliviens. Bd 3. Berlin, 1967.

4. PEATÜKK

MA TULEN TAEVAST ÜLEVALT...

15. novembril 1519 juhtus midagi sellist, mis võib veel tänapäevalgi vanade aegade uurijaid kimbatusse viia.

Sel päeval seisis Hispaaniast tulnud konkistadoor Hernán Cortés (1485-1547) hiilgavas univormis uhkeldades asteekide pealinna Tenochtitláni ees. Vanad salapärasust õhkavad templid, paleed ja püramiidid helkisid hommikupäikese punakiirtes. Ambujatest ümbritsetud Cortés ratsutas hobusega mööda laia *avenida*'t linna poole. Tema kaaslaste odadel kirendasid värvikad vimplid.

Asteekide riigi valitseja Montezuma võttis hispaanlased vastu säravas kuldses kandetoolis. Mõlema poole aukandjad kükitasid kallistele vaipadele ning asteekide peamees pöördus nii hispaanlaste kui oma kaasmaalaste poole kõnega: "Nii teile kui ka mulle on teada, et meie esiisad ei ole pärit siit, sellelt maalt, kus me praegu elame, sest oleme ühe vägeva pealiku juhtimisel saabunud väga kaugelt." (1)

Muidugi häirib niisugune 450 aasta vanune sedastus ajaloolasi. *Kust* ikkagi suvatsesid asteekide esivanemad sisse rännata? Arheoloogiline uurimine on tõestanud, et Kesk-Ameerikat asustas juba 6000 aasta eest mingi kiviaegne rahvas; on leitud primitiivseid tööriistu, pottsepatooteid ja relvi. Kummatigi: mida võis Montezuma sellise väitega silmas pidada?

Asteekide eellaste hulka kuuluvad maajad ja see rahvas on nendesse piirkondadesse jätnud palju lahendamist oota-

vaid mõistatusi. Aegadel 1000 kuni 800 aastat enne Kristust – siis ei olnud vana Roomat veel olemaski – rajasid nad oma vanima linna Tikali. See asus praeguses Guatemalas umbes 40 kilomeetri kaugusel Petén-Itzá järvest. Ja nende iidsete mõistatuste lahendamine algabki just sealt.

Tikalis pole leida isegi seisvat vett, kõnelemata voolavast. Seda märjukest tuli kohale vedada neljakümne kilomeetri kaugusest järvest; tõsi, hiljem ehitati sinna tohutu varumahutitega veevärk.

Miks rajati Tikal nii ebapraktilisele kohale? Milline oluline põhjus sundis linna nii veevaesesse ümbrusse paigutama?

Selle mõistatuse lahenduse on vanade aegade kunstnikud uuristanud ühte nendest pisikestest jadeiitplaatidest, mida säilitatakse praegu Hollandis Leideni muuseumis. Sealsed, erialakirjanduses leideni paatideks kutsutud gravüürid loetakse Tikalist saadud leidude hulgas kõige vanemate hulka. Nendesse on kriibitud viisteist maajade hieroglüüfi ehk kirjamärki. Ühe arusaamatuks jäänud nime järelt on nüüd õnnestunud välja lugeda: "...laskus alla see Tikali taevase perekonna käskija..."

Taevane perekond? Milline käskija laskus taevast alla? Need on küsimused, mis peavadki jääma vastuseta, kuid lubavad ometi järeldusi teha. Ega toona polnud teisiti kui praegu: palverännakukohad tekkisid sinna, kus jumalad olid kunagi ennast ilmutanud. Aastasadadega paisus Tikal igasse suunda otsekui mõni nüüdisaja suurlinn. Selle keskosas on seni kokku loetud kolm tuhat ehitist: elumaju, paleesid, ametihooneid, altareid; samuti leidub seal rohkel arvul hästi sillutatud tänavaid ja palju püramiide. Leitud on tervelt kuuskümmend veel praeguse ajani püsti seisvat püramiidi ja püramiidisoklit.

Milline võis olla sealsete puhuti 70 meetri kõrguste, järskude külgedega püramiidide otstarve?

Kas neid kasutati, nagu nüüd sageli väidetakse, observatooriumidena? Kuid sel juhul tuleb keelele järgmine küsimus: milleks pidi siis olema seal püramiide nii arvukalt ja veel nii tihedalt küllalt napil pinnal?

Kas need olid üldse hauad? Tikali püramiidide alt pole mingeid hauakambreid leitud.

Kas need olid ohverdamiskohad, sellised paigad, kus preestrid rebisid julma rituaali järgides oma orjade hulgast valitud ohvrite südameid välja? Teatakse, et maajad ohverdasid tõepoolest inimesi, kuid see toimus juba aegadel, kui ürgvana Tikali asukad olid oma linna jõudnud maha jätta.

Kas nende püramiidide veerde rühmitusid teistega võrreldes erisuguse mõtteviisiga inimesed? Kus ometi pidid siis need "tudengid" istuma ja astuma ning kuidas kõike vajalikku nägema? Tipus polnud nimelt ruumi isegi paarile inimesele.

Kas püramiidid olid valitsevatele perekondadele püstitatud mälestusmärgid? Ükski Tikali vanadest püramiididest ei kanna selgitavaid kirjeid. Pealegi rajati mitu nendest tegelikult ühel ajal.

Kas püramiidid olid mõeldud mingite maandumisrajatiste või ankruplatsidena mööda taevalaotust lendavate jumalate jaoks? Kas preestrid ootasid nende ehitiste tipus oma taevaseid õpetajaid, heites ootusärevaid pilke üle džungli puude latvade? Sellise mõttevariandi vastu kõnelevad püramiidide arvukus ja paiknemistihedus. Siiski: eks meie keskaegsetes linnadeski kubiseb kirikutest – sageli seisavad need peaaegu külg külje kõrval.

Mehhiko "Codex Chimalpopoca", "Pärimuste koodeksi" (2) kohaselt olevat taevane jumal Quetzalcóatl, keda

maajad tundsid ja austasid nime Kukulkán (ka Kukumaz) all, viibinud tervelt viiskümmend kaks aastat õpetajana inimeste hulgas. Quetzalcóatl tähendab tõlkes 'roheliste sulgedega madu'. Rohelised suled olidki tema ehteks ja seepärast kujutataksegi toda jumalat lendava maona. Kuid Quetzalcóatli sümbol oli planeet Veenus.

Saagade kohaselt olnud Quetzalcóatl suurt kasvu ja tugev. Ta kolpa iseloomustanud lai laup, mille alt paistsid torkava pilguga, üsna harali vaatavad silmad. Nägu kattis midagi habemetaolist. Lisaks sellele kuulus jumala välimuse juurde eripärane peavari. Teati väita, et hiiglase hääl kostnud nüüdismõiste järgi viieteistkümne kilomeetri kaugusele (3).

Taevase koolmeistri ootamatu kadumise kohta on kaks tõlgendust. Ühe järgi olevat ta enese ise ära põletanud ja koidutäheks, s.t. Veenuseks muutunud, teise kohaselt aga hommikuhämarikus taevasse tõusnud, lubades samas ühtlasi, et pöördub millalgi kauges tulevikus inimeste juurde tagasi.

Kõiki inimesi lummanud taevase õpetaja Quetzalcóatli jaoks rajati templeid ja püramiide. See on mõistetav, sest tema, *alias* Kukulkán, jagas inimestele kirjutamiskunsti ja matemaatikatarkust ning ka teadmisi astronoomiast.

Arvude mõistatus

Isegi erialateadlaste hulgas ei vaielda selle seisukoha üle, et maajad kasutasid juba algusest peale täielikult viimistletud kirja ja neil oli uskumatult täpne kalender. Niisuguste asjade poolest erines see rahvas totaalselt kõigist ülejäänutest, kes samuti arendasid pikapeale välja oma kirja ja jõudsid kalendritarkusteni alles paljude põlvkondade jooksul.

Loomulikult teisenes maajade kiri aastasadadega, ometi eksisteerisid nii kiri kui kalender juba Tikali ehitamise aegadel.

Tahes-tahtmata jääb mulje, otsekui oleksid need tarkused taevast kukkunud või mõni sisserännanud rahvas kaasa toonud. Kas oli Montezuma 450 aastat tagasi peetud kõne siiski midagi enamat kui ainult tühine sõnakõlks?

Maajad teadsid, et maakera tiirlemisperiood ümber Päikese vältab 365,2421 päeva. Praeguste, kõige täiuslikumate teleskoopide abil saadud andmete ja arvutuste kohaselt on see muide tegelikult sama, nimelt 365,2424 päeva.

Ka Veenuse trajektoori tundsid nad nii täpselt, et 6000 aasta peale tuleks ainult ühepäevane vahe. Sealjuures ei eksisteerinud maajade riik üldse 6000 aastat ja nende astronoomidel polnud seega mingisugust võimalust andmete tõesust kontrollida.

Siinesitatud probleemi kohta on inglise astronoom professor Michael Rowan-Robinson kirjutanud: "Sellise täpsuseni on läänemaailma astronoomia jõudnud alles võrdlemisi äsja." (4)

Saksimaa raamatukogus Dresdenis säilitatakse niinimetatud "Dresdeni koodeksit", vana maajade käsikirja. Selle kaks lehte käsitlevad Marsi ning neli Jupiteri ja selle kuude trajektoore. Kaheksal on kirjeldatud Merkuuri, Saturni ja Veenuse liikumist ning ülitäpses traktaadis ei puudu ka Põhjanael ja Orioni tähtkuju. Teavitatakse isegi komeetidest.

Niinimetatud varjutuste tabeli seitsmelt lehelt saab päeva ja tunni täpsusega leida andmeid päikese- ja kuuvarjutuste kohta, ja seda aastasadadeks. Sel puhul märkis 1937. aastal kuulus saksa professor Herbert Noll-Hussum väljaandes Zeitschrift für Ethnologie (Etnoloogia Ajakiri):

"Varjutuste tabel on nii geniaalselt koostatud, et sellelt saab ühe päeva täpsusega välja lugeda isegi sadade aastate jaoks mitte ainult iga üksikut selles piirkonnas üldse võimalikku, vaid lisaks nendele ka mittenähtavaid, teoreetilisi varjutusi."

Mõned uurijad kuulavad ja vaatavad kõike seda kõheda tundega. Kuidas võis üks rahvas, kelle kombestikku kuulus isegi inimeste ohverdamine, tunda astronoomiat niisuguses täiuses, mis ületas tohutult nende aegade muud taset? Kust olid need "metslased" oma fantastilised teadmised ammutanud? Kes õpetas neid välja arvutama planeetide trajektoore, ja pealegi omavahelises seoses? *Kus* asub Veenus Jupiteri suhtes, kui Marss juhtub asuma punktis X? Aga maajad teadsid seda. Kuidas ikkagi?

Arheoloogid väidavad: need teadmised tulid aastasadade vältel kogutud tähelepanekutest, maniakaalsest soovist omada täiuslikku kalendrit ja veel mingisugusest matemaatikakirest.

Kas vanad sumerid, babüloonlased, egiptlased või kreeklased, seega inimesed, kes võisid oma aastatuhandetevanusele traditsioonile uhkusega tagasi vaadata, olid tõesti maajadest rumalamad? Ja meie, ometi nii targad eurooplased, kes ammutame seniajani vanadelt rahvastelt nende iidseid teadmisi, ei mõistnud kuni Galileo Galileini (1564-1642) seda, mis taevavõlvil siiski toimub.

Maajad – ja koos nendega vanade aegade teisedki rahvad – olid hoopis vähem upsakad kui meie. Nemad kinnitavad oma muistendites, et nood targad õpetajad olid kunagi ammu taevast alla laskunud. Nende tähejumalate kohta on "Jaaguarpreestrite raamatus" öeldud (6):

"Nad tulid mööda tänavat tähtedelt alla...
Nad rääkisid tähtede maagilist keelt...

See märk on meie veendumus, et nad tulid ülalt taevast...

Kui nad olid uuesti sinna üles tõusnud...

...tulevad ja korraldavad kõike seda uuesti, mille olid kunagi siin loonud..."

Mesilased, kiivrid ja jumalad

Tõeline, ehtne Quetzalcóatl/Kukulkán oli "taevane madu" või "taevane peletis", kes "tuleb aeg-ajalt maa peale" (7). See ainulaadne olend pidi algusest peale arendama tihedat koostööd maajade taevajumala ning kirja ja kalendri loojaga, kes kandis nime Itzamná.

Toda Kukulkáni, "kes elutses pilvedes ning valitses taevast", kujutati alati vana mehena, kelle keha kaunistasid planeetide sümbolid ja astronoomilised märgid. Kuid ta polnud tavaline sulismadu, seega olend, keda muide tegelikkuses ei esine. Ei, pärimuste kohaselt pidi Kukulkán olema "taevast tulnud lendav madu". (Ääremärkus: ka vanas Egiptuses varustati madusid piltidel austuse märgiks sulgedega ja ürgsed hiinlased seostasid oma lendlohede külaskäikudega kõiksuguseid erakorralisi juhtumeid.)

Praegugi oma reservaadis Ameerika Ühendriikides Arizonas elunevad hopid kinnitavad maajade jutte. Nende esiesiesivanemate juurde olevat maailmakõiksusest saabunud jumalikud õpetajad, niinimetatud katšinad, et siis ennekuulmatuid tarkusi jagama hakata (8). Taevaste koolmeistrite auks valmistati aastast aastasse – seda tehakse veel praegugi! – katšinanukke ja tantsitakse katšinatantse.

Üks teinegi hõim, kes eluneb Amazonase ülemjooksul, austab samuti kosmose sügavusest tulnud jumalikke külalisi. Kayapó indiaanlased imiteerivad oma kunagisi õpeta-

jaid primitiivsete õlgedest põimitud ülikondadega – "skafandritega". Küllap olid nad kunagi vanasti oma taevatulnukaid umbes sellistes rõivastes näha saanud.

Just nende jumalike olendite auks kerkisidki püramiidid, steelid ja kultusrajatised.

Mais 1518 purjetas hispaania admiral Juan de Grijalva lõunakursil piki Mehhiko rannikut. Laeva pardalt võisid Grijalva ja ta mehed imetleda suuri valgeid torne ja templeid. See oli Kariibi rannikul kõrgel kaljunukil uhkeldav Tulum. Hispaanlased ei söandanud linna ründama hakata, sest sealseid vägevaid kaitserajatisi arvati vallutamatuteks.

Tulum on tõepoolest üks väheseid maajade linnu, mida ümbritses kolmest küljest müür. Müüri tagant paistavad templid (mõnigi nendest on mitmekorruseline) Kariibi mere roheliselt sinise veepinna kohal otsekui valkjaskollakad tuletornid. Nendest tähtsaim oli pühendatud taevast laskuvale sulismaole, just sellisele mütoloogilisele olendile, kelle moodne arheoloogia on alandanud mingiks mesilasjumalaks *Ah muzem cab*'iks.

Kunstipärased pildid oletatavast mesilasjumalast, mis ilutsevad paljudel ehitistel, kujutavad kõike muud, ainult mitte virka õienektarikogujat – pigem on seal jäädvustatud mingisugune taevast laskuv üsnagi inimese näoga olend. Ta sööstab allapoole, laiali käed on küünarnukkidest painutatud ja peod hoiavad roolikangi. Kingades jalad toetuvad pedaalide suurtele taldrikutele. See jumalik mesimumm kannab pealekauba veel tunkesid ja kaitsekiivrit ning ega niigi naljakas mõte mõnest mesilasest sellest usutavamaks muutu.

Tulum, mille alistamisest admiral Grijalva loobus võitlusse asumata, olevat maajade aegadel kandnud nime Tzama,

mis tähendab 'Hommikupuna linn'. Tulumist lähtuvad kilomeetripikkused sillutatud teed maajade vanadesse keskustesse nagu Cobá, Yaxuna, Chichén-Itzá ja Uxmal. Sellest tuleneb päris pentsik olukord: klassikaline arheoloogia ei ole tahtnud maajadele omistada ratta kasutamise oskust. Milleks siis need laitmatult sillutatud maanteed? Pealegi näib, nagu oleksid teemeistrid igal pool töötanud mingi ühtse tellimuse kohaselt. Kõik on kaetud peenendatud kaljuklibu ja ilmastikukindla heleda kihiga. Cobá-Yaxuna lõik on kümme meetrit lai, osutudes sedamoodi pisut liiga toretsevaks, et täita ainult näiteks rongkäiguraja ülesannet.

Samalt teeosalt leiti viis tonni kaaluv kaheks murdunud rull. Seda vägevat, neli meetrit pikka kivist eset kasutati ilmselgelt tee ehitamise aegadel ja küllap hiljemgi, kui tuli pinda uuesti siluma hakata. Samalaadseid, kuid pisut väiksemaid teerulle seisab ka Uxmalis. Seal on kiviaja rahvas kaljust välja murdnud massiivseid kiviplokke, et neid pikkadeks rullideks tahuda. Samas ei olevat ratast – mis pidi samuti rahvale tuttav olema – üldse kasutatud.

Mina sain Oaxacas Hispaania-eelse kunsti muuseumis, Museo de Arte Prähispanicos pildistada mitut mäekristallist rattakest. Ciudad de México, nagu ka Jalapa antropoloogiamuuseumis seisavad vitriinides ratastega varustatud lastelelud. Hondurases paiknevas maajade linnas Copánis poseerisid mu objektiivi ees kodaratega hammasrattad. Hiljuti lugesin, et maajad tundsid küll ratast, kuid ei kasutanud seda, kuna need olevat olnud pühad esemed. See väide võiks tõesti kõlada veenvalt, kui vaid seal kandis ei leiduks nii vägevaid maanteid...

Maanteed ja rattad olevat olnud reserveeritud jumalatele. Lubatagu kohe küsida: millistele jumalatele? Ja kohemaid

on käepärast ka vastus: nende jumalate sensatsioonilised reproduktsioonid asuvad nii La Venta muuseumipargis kui ka Mehhikos Tabasco provintsi Villahermosa linnakese juures.

Sealset parki tuntakse seoses hiiglaslike kiivreid kandvate olmeegi kolpadega. Need seisavad kurvameelselt lausa omaette ja murenevad tasapikku. Sootuks vähem teatakse "La Venta steeli nr. 3", kuigi just see on oma 50 tonniga sealse muuseumipargi kõige kopsakam eksponaat. Monstrumil on kõrgust 4,27 ja laiust 2,03 meetrit. Kujutisel vasakul all võib eristada mingi olendi reisi ja pükse. Ta kannab keerukat peaehet, milletaolist võib näha Egiptuses jumal Mini kujudel. Steeli ülemine parempoolne osa näitab "hõljuvat inimkuju, kelle pead katab tihedasti liibuv kiiver". Tundub, et see "allalendav jumal" kannab lõua ees maski ning vahetult nina ja suu ees kuulikest, mida võiks edukalt pidada kaasaegseks mikrofoniks (9).

See pilt kõneleb vähemalt ühes asjas täiesti selget keelt: näidatud on, kuidas keegi taevastest olenditest liugub mööda õhku alla, et tulla inimeste juurde.

Selle vastand, õhureisile startiv jumal, on graveeritud samas muuseumipargis seisvale "lohemonoliidile". Lendolendis või -esemes konutab küürus seljaga inimene. Temagi kannab samalaadset kiivrit, kui kasutab allalendav jumal steelil nr. 3. "Lohemonoliidil" on koht, kus asub jumalik olend, pildi muust osast eraldatud. Jalad istmikust kõrgemal, käsitseb ta mingit hooba. Tunkedesse riietatud jumal hoiab vasakus käes niisugust korvikest, mis esineb ka sumeri ja babüloonia "lendavate jumalate" kujutistel. Pea kohal ripub nelinurkne kast, mida see kiivrikandja silmitseb tähelepanelikult.

Teinekord võib mõnes paigas kohata hoopis mujal esinevate asjade hämmastusttekitavaid teisikuid. Guatemala lin-

na Museo Popul Vuh's võib imetleda kiivritesse asetatud päid, mis – moodsal pilgul vaadeldes – ei jäta oma ühemõttelisuses midagi soovida. Näib, et need jumalikud näod asuvad klaasist vaateakna taga ja nina all seisavad mingid tehnilised seadmed.

Sama muuseumi kollektsioonis on võrratute uurisjoonistega vaase. Mõned nendest kunstiteostest kujutavad taevaseid õpetajaid oma troonidel. Nad kannavad kätel arusaamatu otstarbega esemeid ja – mida muud võiksimegi siit oodata? – pead on taas topitud pentsikult kaunistatud kiivritesse.

Samasse kategooriasse asetub ka Guatemala El Baúli monument nr. 27. See on 2,54 meetri kõrgune ja 1,47 meetri laiune steel, mille kivireljeefil domineerib iseteadlikult käsi puusas hoidev olend. Ta kannab poksikindaid ja haarab tennisepallisuurusi kerasid. Tolle imeliku tegelase jalad on pistetud saabastesse, mis ulatuvad üle poole sääre, kõrgemal peituvad jalad avaratesse põlvpükstesse. Jalavarje ja tihedalt liibuvat pluusi eraldab lai vöö.

Iseäralik on ka peakate. See kinnitub praegusaegse tuukrikiivri taoliselt laia randi abil ülikonna kaeluse külge. Kiivri tagant lähtuv voolik suubub väheldasse kanistri moodi anumasse. Silmade jaoks on läbipaistva plaadiga kaetud vaateava. Selle tagant paistavad üks silm ja kulm, ninajuur ning ka osa ninast.

Nina lähedusse, kuid kiivrist väljapoole on kiviraidur modelleerinud mingi looma, võimalik, et jaaguari koonu. Selle lahtisest suust väljub pilvekesena nähtavasti väljahingatavat õhku.

Teadlaste arvates pidavat see reljeef kujutama stseenikest maajade pallimängust, kus matši võitja kannab ahvi või opossumi maski. Nõnda polevat ka kiivri juurest kanist-

risse viiv "voolik" midagi muud kui tolle väikese kukkurroti saba (10). Kuivõrd lühinägelikuks võivad mõned inimesed liiga ühekülgse stuudiumi toimel muutuda, kui sellist kiivrit üritatakse näha opossumi või ahvina, kes pistab oma saba üle kandja õla seljal asuvasse kanistrisse?

Sääraste imelike, seljal kantavate kastide kohta ei leia erialakirjandusest ühtki arukat sõna. Need pidavat seostuma loomadega? Seda on raske uskuda. Mina tõlgendan El Baúli monumenti nr. 27 nõnda: kaks maavälist olendit, nimelt "jumalat", taplesid kord omavahel, võidetu ulatab võitjale oma relva ja palub halastust. Või siis: see suur figuur kujutab taevast tulnud õpetajat. Hermeetiliselt suletud rõivastus peab teda vööra keskkonna bakterite ja viiruste eest säästma. Samas on ka autonoomne hingamissüsteem: vööras kasutab kanistrist saadud filtreeritud õhku ja paiskab läbihingatu välja. Eks praegustegi gaasimaskide puhul käib kõik täpipealt samamoodi.

Iidne kiviraidur, kes polnud muidugi suuteline tehniliselt mõtlema, vasardas graniiti kõike seda, mida ta ise oli näinud ja mis oli meelde jäänud.

Tikali steelilt nr. 1 ja Copánis on leitud kujutisi sellistest olenditest, kelle kiivrid on voolikute kaudu ühendatud seljal kantavate kastidega.

Kui need kiivreid kandvad ja/või taevast allalaskuvad tiivulised jumalad oleksid olnud mingid kummardamist väärivad sümbolid, mida võiks kohata ainult Kesk-Ameerikas, ei raiskaks ma nendele ainsatki sõnakest. Ometi küsin: kas leidub keegi, kes söandaks selliste kujutiste rahvusvahelisust kahtluse alla seada? Kas on inimest, kes kavatseks vastu vaielda minu veendunud kinnitusele, et nood taevased õpetajad on põlistatud inimkonna loendamatutes pärimustes? Sellest pole ju jõudnud mööda minna eriti

palju aega, nimelt "napid" 2600 aastakest, kui üks nendest õpetajatest sõnas Piiblist teada prohvet Hesekielile:

"Teil, inimestel, on silmad ja ometi ei näe te midagi!" (11)

Allikmaterjalid

1. Honoré, Pierre. Ich fand den weißen Gott. Frankfurt, a. M. 1965.
2. Lehmann, Walter. Die Geschichte der Königreiche von Colhuanán und Mexiko. Stuttgart/Berlin, 1938.
3. Nicholson, Irene. Mexican and Central American Mythology. London/New York, 1967.
4. Rowan-Robinson, M. Mayan Astronomy. New Scientist, 18. X 1979.
5. Noll-Husum, Herbert. Grundlegendes zur Zeitbestimmung der Maya. Zeitschrift für Ethnologie. 69. Jahrg., Heft 1/3. Berlin, 1937.
6. Makemson, Worcester M. The Book of Jaguar Priest, a Translation of the Book of Chilam Balam of Tizimin with Commentary. New York, 1951.
7. Anders, Ferdinand. Das Pantheon der Maya. Graz, 1963.
8. Blumrich, Josef E. Kasskara und die sieben Welten – Weißer Bär erzählt den Erdmythos der Hopi-Indianer. Düsseldorf, 1979.
9. Eckhardt, Rudolf. Die La Venta Stele Nr. 3. Ancient Skies, 6. Jahrg., Nr. 1, 1982.
10. Greene, Merle. Maya Sculpture. Berkeley, 1972.
11. Die Heilige Schrift des Alten und des Neuen Testaments. Stuttgart, 1972.

5. PEATÜKK

KES OTSIB, SEE LEIAB

Meie päevade ja ammu möödunud aegade vahelist kontrasti saab mõjusalt kogeda siis, kui kulutada selleks kõigest üks napp autosõidutund ja pageda Ciudad de México suurlinnamöllust – seal elab ikkagi 11 000 inimest ruutkilomeetril - ning minna Teotihuacáni varemetevälja juurde. Kes soovib ennast minimaalse eelinfoga varustada, võib polüglotsest reisijuhist "Mexico" leida järgmise viite:

"Asteegid leidsid seal eest lagunenud iidvana sakraalpaiga ja nimetasid selle Jumalate asukohaks, sest uskusid, et üksnes niisugused ebamaised olendid suutsid nii vägevaid ehitisi püstitada. Pole teada, kes rajas Teotihuacáni või millist nime linn algselt kandis, nagu ei tunta ka aega, millal see hävitati või maha jäeti."

Kuna ei maajad ega asteegid saanud siin ehitajaks olla ja mitte keegi oska aimata, kes alustas umbes 1000 aastat enne Kristust selle linna projekteerimist, on tundmatuid meistreid hakatud lihtsalt teotihuacánodeks kutsuma.

Kui hispaania vallutajad tõstsid 1519. aastal Hernán Cortési juhtimisel oma jalad sellele maale, oli Teotihuacán juba varemeis ja troopilise taimestikuga üle kasvanud. Isegi asteegid tundsid seda jumalatelinna ainult sellisena. Ometi pole nimi Teotihuacán uue aja ülesleidus. Asteekide jaoks oli see Teotihu-cán ja nad seletasid samas hispaanlastelegi, miks kasutati just sellist nime:

"Kõneldakse, et igavese öö ajal, kui päike ei paistnud veel ja päevagi polnud olemas, astunud kord jumalad kok-

ku niisuguses kohas, mida hüüti Teotihu-cán, ja seal hakkasid nad inimeste pärast nõu pidama."

Kes võib nüüd enam teada, mida võisid jumalad selles pilkases pimeduses otsustada, igatahes pidid nad ilmselt pakkuma Teotihuacáni ehitamise kavandeid. Nimelt saab sealsetest varemetest välja lugeda maaväliste olendite jäetud sõnumit.

Nähtavasti ei saa linna projekteerimist siiski kunagiste ehitusmeistrite, nendesamade tundmatute teotihuacánode arvele kirjutada, sest – ja punktipealt nii soovivad meie õpetatud mehed – nemad olevat olnud *kiviaja* inimesed.

Normaalkodanik meie kõrvalt kujutleb kiviaja inimesi nuiadega vehkivate ja loomanahkadesse mähitud primitiivsete olenditena. Arheoloogid näevad neid asju hoopis teisiti. Kiviaegsetel, väidetakse, olevat mitmeski valdkonnas olnud tublijagu kultuuri. Seda kinnitavad näiteks kaljujoonised, samuti rohked dolmenid ja menhirid. Mõistet "kiviaja inimene" kasutades mõeldakse eeskätt seda, et nad ei tundnud veel metallide kasutamist.

Teadlased dateerivad Teotihuacáni esimesed alged 800. kuni 1000. Kristuse-eelsetele aastatele. Siis ei olnud vana Rooma linna veel olemas, Jeruusalemma polnud rajatud ja Euroopat asustasid karjakasvatajatest rändrahvad nomaadid. Teotihuacán avardus õitsengu ajal, umbes 600. aastatel pärast Kristust 25 ruutkilomeetrile ja tolleaegset elanike arvu hinnatakse üle kahesajale tuhandele.

Terve ilmselt üsna pikaks veninud ehitusperioodi vältel püsisid arhitektid vankumatult oma esialgsete ja seega igivanade plaanide juures. Sellist konservatiivset kuulekust võiks mõista ainult mingisuguse ülivõimsa, kõikevaldava religiooni rüpes, mitte aga kuidagi "niisama".

Tähtedelt hangitud ehitusplaanid?

Laurette Séjourné on arheoloog, kes juhatas paar aastat selles viirastustelinnas väljakaevamisi. Tema arvab Teotihuacáni rajamise kohta järgmist (1):

"Sealse kõrgkultuuri päritolu osutub kõigist saladustest kõige visamalt lahendatavaks... Üliraske on ette kujutada, et selleks tarvilike vaimsete eelduste kompleks o l i täiesti küpsel kujul ootamatult ja lihtviisiliselt o l e m a s. Meie kasutada pole mingeid materiaalseid tõendeid, mis võiksid niisugusele arenguprotsessile pisutki valgust heita."

Sellised need lood juba on. Kes projekteeris Teotihuacáni? Kes inspireeris sealset rahvast neid fenomenaalseid püramiide püstitama? Kas need jumalad tahtsid jätta enesest vägevaid mälestusmärke tulevastele inimpõlvedele?

Põhjast lõunasse läbi Teotihuacáni kulgeb kolme kilomeetri pikkune ja 40 meetri laiune tänav, mida nüüd kutsutakse Camino de los muertes, Surnute tänav. See nimi on niisama suvaline kui näiteks Kuupüramiid, Päikesepüramiid või Quetzalcóatli tempel. Sellekohaseid kirjeid ei ole kusagilt välja ilmunud ja ükski nendest tohututest ehitistest pole ennast oma esialgse nime all kellelegi esitlenud.

Aluspinnal mõõtmetega 150 x 200 meetrit kerkib uhke peatänava põhjapoolses otsas terrassidena ülespoole pürgiv Kuupüramiid, mille ülemiselt platvormilt võib näha vasakule jäävat Päikesepüramiidi. Selle põhjapind on 222 x 225 meetrit, osutudes niiviisi Kesk-Ameerika kõige monumentaalsemaks rajatiseks.

Surnute tänav moodustab linna põhja-lõuna telje. Selle imekauni puiestee arhitektuuriline kujundus annab tunnistust projekteerijate uskumatult täpsest mõõtmistehnoloogiast. Tänav tõuseb terve pikkuse kohta 30 meetrit, mille

(kiviaegsed) arhitektid ületasid ühtlaselt jaotatud astmete abil. Iga viiekümne meetri tagant on paika pandud seitse astet koos nende juurde kuuluva platvormiga.

Külastajad langevad siin – veel praegugi! – põneva optilise silmapette ohvriks. Kui vaadelda alt üles, näib kõik üheainsa katkematu trepina, mis sulab avenüü lõpus Kuupüramiidiga kokku. Kui seada pilk hoopistükkis vastupidises suunas, on kõik astmed ja platvormid – hookuspookus! – nagu nõiaväel minema pühitud. All võib näha ainult mitme kilomeetri pikkust Surnute tänava paela. Lisaks sellele tekib mulje, otsekui oleksid Päikesepüramiid ja Kuupüramiid võrdkõrged, kuigi esimene on oma naabrist tervelt 19 meetrit suurem.

Tänapäeval ei kanna need püramiidid oma lamedatel tippudel enam templeid, ka ei ole Kuupüramiidil seda kolme meetri kõrgust ja 22 tonni kaaluvat kivikuju, mis kaevati välja ehitise jalamilt. Päikesepüramiidi harjal seisis algselt mingi jumala kulla ja hõbedaga ehitud skulptuur; see kaevati hispaania konkistadooride aegadel maa seest välja. Kuid frantsiskaani munk Juan de Zumágarra (1478-1548), kes tegutses Mehhiko esimese piiskopina, laskis selle üles sulatada.

Templi varemetel leiduvad ornamendid tõestavad, et tiivulise mao motiivi tunti Kesk-Ameerikas ammu enne asteeke ja maajasid. Need on niisama hästi kui identsed asteekide "ehtsa" jumala Quetzalcóatli või maajade Kukulkáni kujutistega. Niiviisi võiksime ka "maajade ajal ida poolt saabunud valge habemega mehe" (3) meile pakutavate tavakohaste kinnituste pildiraamatust välja käristada.

Kuid ikkagi jääb Teotihuacáni puhul arusaamatuks tõsiasi, kuidas peideti (õigem oleks öelda: kodeeriti) sellesse rajatisse meie Päikesesüsteemi põhiline andmestik (4).

Ameerika insener Hugh Harleston, kes uuris seda "Jumalate asupaika" mitu aastat, juhtus märkama, et kõigi sealsete ehitiste puhul peab tegemist olema kindla mõõtühiku või selle kordsetega (5). Näiteks asuvad markantsed ehitised Surnute tänaval üksteisest 114 ehk 2 x 57 või 342 ehk 6 x 57 meetri kaugusel. Tsitadelli müüri pikkus on täpipealt 399, niisiis 7 x 57 meetrit. Pole raske näha, et "normeeritud" pikkusetaloniks on seal olnud praegu kasutatava mõõtude süsteemi kohaselt 57 meetrit.

Hugh Harleston hakkas seepeale muidugi otsima kõigi Teotihuacáni ehitiste jaoks sobivat väiksemat pikkusühikut. Tulemuseks osutus 1,059 meetrit ja uurija pani sellele nimeks asteegi sõna 'hunab', mille tähendus tõlkes ongi 'ühik'.

Quetzalcóatli püramiidi kõrgus on 21, Kuu- ja Päikesepüramiidil vastavalt 42 ja 63 *hunab*'i. Need arvud suhtuvad muide omavahel kui 1 : 2 : 3.

Seepeale rehkendas arvuti välja midagi arusaamatut. Quetzalcóatli püramiidi aluse serv vastab Maa raadiuse pikkuse sajatuhandikule! Sealsest tsitadellist leidis Harleston mitu Pythagorase kolmnurka, samuti ringi diameetri ja ümbermõõdu suhte määramiseks tarviliku arvu pii ning valguse kiirust (299 792 km/s) näitava arvu.

Peale selle väljendavad püramiidide köntide ja tsitadelli platvormide mõõtmed planeetide Merkuuri, Veenuse, Maa ja Marsi trajektooride keskmisi andmeid. Need sisseprogrammeeritud arvväärtused jätkuvad otse tsitadelli taga Surnute tänaval: kunagi kängitseti San Juani ojake selle magistraaltee alla ehitatud tehislikku sängi. See aga sümboliseerib (muide täpipealt õiges mõõtkavas) Marsi ja Jupiteri

vahele jääva asteroidide vööndi paiknemist meie Päikesesüsteemis. Nimelt koosneb see – otsekui sillerdav jõgi – sadadest tuhandetest mööda orbiiti tiirlevatest kivirahnudest.

Tsitadelli keskmest piki Surnute tänavat Kuupüramiidi poole mõõtes pidanuks Harleston leidma, kui see peadpööritav hüpotees tõepoolest klapib, 945 *hunab*'i järel ehitise, mis markeeriks planeet Saturni asendit meie Päikesesüsteemis. Ometi polnud selles kohas mitte midagi näha. Ciudad de México rahvusraamatukogust leidis Harleston Teotihuacáni vanu plaane... ja võis kogeda, et nendel oli täpselt kõnealusesse punkti joonistatud üks tempel.

Alates 1845 *hunab*'ist komplekteerub see linnaehitistesse programmeeritud ja meie planeedisüsteemi kujutav taevaatlas jätkuvalt kuni päris Surnute tänava lõpuni. Ning seal märgistab Kuupüramiidi keskpunkt juba Uraani trajektoori.

Kas eelajaloolised linnaprojekteerijad tundsid kõige tagatipuks ka Päikesesüsteemi kaugeid planeete Neptuuni ja Pluutot, mis avastati alles meie aastasajal? Tõepoolest, nii see oli! Kui linna peatänavat pikendada, kohtame 2880 *hunab*'i taha jääval mäenõlval väheldast templit (see kujutab Neptuuni) ja veelgi eemal, nimelt 3780 *hunab*'i kaugusel üht torni, mis väljendab Pluuto keskmist kaugust. Tõsi, see ehitis on pärit märksa hilisematest aegadest, kuid oli siiski rajatud mingi hoopis iidsema templikese alusmüürile.

Siin ei saa mina küll külmavereliselt mööda vaadata faktist, et Teotihuacán oli ehitatud otsekui meie Päikesesüsteemi mudel. Vaevalt võisid kiviaja ehitusmeistrid ja linnaprojekteerijad planeetide trajektooride keskmistest kaugustest midagi teada. Kes võis olla see tundmatu, kes kritseldas ürgaegsete preesterarhitektide jaoks kivile kõik selleks vajalikud andmed?

1983. aastal sattusid väljakaevajad mitmele keldriruumile, mille laed olid isoleeritud 15 sentimeetri paksuse vilgukihiga. See mineraal oli sinna pandud kunagi ammu, juba ehitamise ajal – ja laotud sändvitšina vaheldumisi otsekui kahe võileiva vahele. Ikka kivikiht, siis tublisti vilku ja taas uus kiht kive.

Vilku, kaaliumalumiiniumhüdrosilikaate, leidub graniidis ja seda mineraali iseloomustab hulk eripäraseid omadusi: materjal on elastne, kuumuskindel kuni temperatuurini 800 °C, talub temperatuurišokki (järsku kuumutamist-jahutamist) ja kõiki orgaanilisi happeid. Lisaks sellele on vilk eeskujulik elektriisolaator ja laseb ennast hõlpsalt imeõhukesteks lehtedeks lõhustada.

Kiviaegsetele teotihuacánodele võib muidugi üht ja teist kaela määrida, kuid vilgu omaduste paljususest ei saanud neil küll erilist aimu olla. Pealegi ei vajanud nad seda materjali, sest seal kandis ei tegelenud keegi kõrgete temperatuuride, ohtlike hapete või elektrotehnilise isoleerimisega.

Selles seoses on Teotihuacáni keldrilagedesse kuhjatud vilk kui kivise võileiva vahekiht jäänud suureks mõistatuseks. Vaadeldaval juhul on tegemist alumiiniumirikka muskoviitvilguga (ladina keeles *vitrum muscovitum*). Sedasama mineraalset materjali kutsusid meie vanaisad Moskva klaasiks ning kasutasid petrooleumipliitide ja -ahjude leegivaateaknakeste katmiseks.

Suuri vilgumaardlaid leidub Lõuna-Aafrikas, Brasiilias, Ameerika Ühendriikides ja Venemaal Siberis Baikali järve ümbruses. Kust on aga pärit Teotihuacáni ehitiste paksud vilgukihid? Kesk-Ameerika mägedes, mis koosnevad ülekaalukalt vulkaanilistest kivimitest, võib seda tüüpi vilku koha-

ta ainult üliharva. Millised targad teadjad oskasid asju korraldada nõnda, et Teotihuacánis said täiesti konkreetsed keldriruumid paksust vilgukihist isolatsiooni? Ja milleks seda kõike vajati? Kas kunagi ammu säilitati nendes kambrites mingeid eriti tundlikke esemeid või aineid, mida tuli hapete, kuumuse ja välgulöögi eest hoolikalt isoleerida?

"Kogu häda on selles, et rumalad on iseenese peale kindlad ja arukaid piinavad kahtlused." Seda on lausunud lähimineviku kuulsamaid filosoofe Bertrand Russell (1872-1970).

Kunagi targutas üks mu sõpruskonda kuuluv arheoloog, et vilku olevat Teotihuacánis kasutatud – sest see helgib päikesekiirtes nii kenasti – kaunistuseks ja silmarõõmuks, võimalik isegi, et usutavade täitmise hoonete katmiseks. Võimatu see pole. Paraku ei aita niisugune lähenemisviis Teotihuacáni puhul mitte kedagi sammukestki edasi. Meenutagem: seal on vilk pandud tehislikult kokkulaotud kivikihtide otsekui võileiva vahele ja nõnda ei saanud see küll mitte üheski kohas päikesekiirtes helkida. Sellise visuaalse efekti loomiseks läinuks pealegi vaja üksnes päris õhukest vilgukihti, mitte aga lausa viieteistkümne sentimeetri paksuses ülestikku kuhjatud plaadikesi.

Kui Teotihuacáni rajamise projekti taga seisid tõepoolest mingid maavälised tulnukad, kerkib jalamaid uus küsimus: mida nad sinna üldse kavandasid? Ja samas on valmis ka vastus, mis sai alles aastatuhandete pärast tõeseks: hilisemad põlvkonnad pidid linna varemete mustrist tegema kaalukaid järeldusi. Kui need varjatud seosed peaksid jääma avastamata, kas ei kõnele see meie maiste teadmiste puudulikkusest kosmoseajastu künnisel?

Värskeimate teadmiste valguses tuleks Kesk-Ameerika rahvaste loomismüüte hakata senisest hoopis teistpidi tõlgendama. Nende iidsete pärimuste hulka kuuluvad ka kišeemaajade püha pärimus "Popol Vuh" ja "Chilam Balami" raamatud, mis sisaldavad ajaloolistest allikatest ammutatud müüte. "Chilam Balami" raamatust saab geneesi, maailma loomise kohta lugeda järgmisi ridu:

"See siin on maailma ajalugu, mis sai vanadel aegadel üles tähendatud... et maajade rahvas võiks teada, kuidas nad sellele maale sündisid... See toimus katun 11 ahaul (mingi kalendriaeg), kui ilmus taevast laskuv jumal Ah Mucen cab. Tookord oli nii, otsekui oleks sealt tuld pursanud, siis kukkus alla köis ja veel kaljud ja puudki..."

Samalaadne kirjeldus kõlab meile vastu ka manide "Chilam Balami" raamatust:

"See on teade ühe jumala allatulekust ja nendest kolmeteistkümnest jumalast ja veel tuhandest jumalast, kes hakkasid Chilam-Balami, Xupani, Nauati... preestreid õpetama."

Neidsamu asjaolusid kirjeldatakse veel teisal, seekord juba täiesti õhtumaadele omases stiilis prohvet Eenoki raamatus. Sealt saab lugeda, kuidas terve õpetajate meeskond inimestele tarkusi jagas (7):

"Semjasa õpetas... juurte lõikamist, Armaros seletas loitsuvalemite lahendamist ja Baraqel tähtede vaatlemist, Kokabeel tutvustas astroloogiat, Ezeqeel näitas pilvede teadust, Arakiel maiseid märke, Samsaveel Päikese märke ja Seriel Kuu märke..."

Terve maailma ulatuses on kõik täpselt seesama. Meie teadlased uurivad järjekindlalt neid igivanu kirju, kuid siiski

isoleeritult, selle asemel et saadud andmed globaalsesse ja ühtsesse süsteemi köita.

Arizona hopi indiaanlased jutustavad, et nende vanad jumalad katšinad olevat kõrvitsapoolikutes maa peale laskunud. Mikroneesia ühe saarerühma Kiribati legendides lendab ürgjumal Nareau ringi kookospähkli koores (9), india jumalad tulevad oma kosmoselinnadest maa peale "vimaanades"(10) ning isegi meie armsa Vana Testamendi Jehoova ehmatab inimesi suitsu, maavärina, müra ja pimestava valgusega. Kõik see olevat ainult mingid pildid... Kuid pildid millest?

Nooremate rahvaste – või, kui soovitakse, ka igivanade – silmis olid taevast tulnud õpetajad ülendatud "jumalateks", kaugest kosmosest saabunud tarkadeks. Kui need suured ja austatud eeskujud hiljem inimeste vaateväljalt kadusid, hakkas võimutsema mahajäetute väiklane auahnus. Vägevate "jumalate" matkijad panid maksma oma "koolkonna" tahte ja nõudsid selle austamist. Arvukad pisikesed järeletehtud "jumalakesed" põhjustasid muidugi kõikjal suure segaduse.

Mälestus taevastest õpetajatest pole vanade rahvaste teadvusest mitte kunagi jäägitult kadunud. Alatasa painas inimesi pelglik küsimus: kuidas hakkavad jumalad neid karistama, kui juba kord – nagu lubatud – oma taevastest kõrgustest tagasi pöörduvad? Seesama küsimus on ilmselgelt ka uuemaid või hoopis uusi usundeid nakatanud: nendes on jumalate või Jumala nuhtlus üksnes viimselepäevale või viimsepäevakohtule siiratud. See protseduur nihutatakse niisiis kehalise surma tagustesse aegadesse.

Ometi kartsid vanad rahvad, et nende jumalad pöörduvad tõepoolest millalgi tagasi. Pelglikult piilusid nad taevalaotuse poole, pidasid hoolikalt raamatut kõigi muudatuste

kohta, mida seal näha võis. Niisugused ülestähendused on väärilise koha leidnud isegi skulptuuridel, näiteks vana Copáni linna niinimetatud "Astronoomide stseenis".

Neid kolme maajade käsikirja, mis jäid hispaanlaste anastamise vahingust pelga juhuse tõttu puutumata, ei ole seniajani suudetud ligikaudugi arukalt mõtestada. Kas on asi selles, et oleme neid hakanud lahkama mingist pahupidisest eelarvamusest lähtudes? Kas meie maajade iidsetele kunstiteostele antud tõlgendused on seetõttu nii eluvõõrad, et tervel käibeloleval vaimsel mudelil, ühe sõnaga nendel eeldustel, mis selle taha peituvad, on toonaste preestrite mõtteviisiga siiski nõnda vähe ühist? Mida ikkagi suudavad pakkuda niisugused mõttetühised definitsioonid nagu "roheliste sulgedega madu", "mesilasjumal", "kilpjaaguar", "maagide tempel" (Uxmalis), "ristlehe tempel" (Palenques) või "mütoloogilised monstrumid", "lendav geenius" ja isegi mingisugune "elurist"?... Need ja paljud teisedki väljendid jäävad ainult õõnsateks sõnadeks, mida õpperaamatud jadamisi põlistavad ja pidevalt korrutavad.

Seitsekümmend kilomeetrit Ciudad de Méxicost loodes seisavad niinimetatud atlandid. Need pidavat hoidma "nooltepundart ja viskeseadet" ning kandma peas "sahtlikujulist kübarat" ja rinnal "väga stiliseeritud liblikaembleemi" (11). Helde taevas – kujud näitavad ometi hoopis midagi muud!

Ikka edasi – üha kaugemale tagasi

Pärimuste ja kunstiteoste kaasaegsest tõlgendamisest veel kohmakamalt käitub arheoloogia ka dateerimisega. Muidugi on vahepeal välja arendatud hulk moodsaid aja hinda-

mise meetodeid, kaasa arvatud õndsakstegev süsiniku radioaktiivse isotoobi C^{14} menetlus. Ometi söandan küsida: millist kasu võiksid need pakkuda, kui millegi olulise algupära ei tahetagi uurida? Mõnda igivana hauda saab muidugi päris hõlpsalt dateerida – kuid metallist kunstieset sinna jäetud lahkunu juures kindlasti mitte. Varemed naelutatakse tänu orgaanilistele jäänukitele (luud, puidusüsi jms.) kibekähku oma pulkadele ajaredelil, eriti muidugi juhul, kui neid müüre satuvad kaunistama mingid abivalmis daatumiglüüfid või konkreetset aega esitavad kirjamärgid.

Selge värk! Selge värk?

Halastamatu aeg on järelejätmatult purenud kõiki vanu ehitisi ja ega ka pühad templid pole sellest hävingust puutumata jäänud. Kui praegusajal peaks mõni ürgvana kirik kokku varisema, kutsub preester appi oma koguduse ja küllap ka terve riigi usklikud. Ehitist mitte ainult ei renoveerita ega restaureerita, vaid sageli tehakse see täiesti maatasa ning laotakse täpselt samal kohal taas üles. Pole võimatu, et selletaolist mängu on läbi aastatuhandete üha uuesti ja uuesti korratud. Just niiviisi ongi paljud kristlikud kirikud leidnud enesele asukoha vanades paganlikes kultuspaikades.

Muidugi pakuvad kõige kaugemale minevikku ulatuvad jäljed meile suurimat huvi. Sellest hoolimata näeme, et paljudel objektiivsetel põhjustel, olgu kas või lubamatult napi finantseerimise ajendil, harrastatakse liigagi sageli ainult pealispinnaarheoloogiat. Seda isegi juhul, kui niisugune pealispind lebab prahikihi ja huumuskorra all näiteks viieteistkümne meetri sügavusel. Siis tuvastatakse, et maajade hõim X oli sõdinud maajade hõimuga Y või koguni Chichén-Itzá valitseja Zinc Pleck Pang juhtus ärandama Tzamali vägeva käskija pruudi.

Kellele võiks see huvi pakkuda? Küsimused, mis puudutavad religiooni ürgallikaid ja jumalatekultuse lätteid, jäävad üldjuhul ikka vastuseta ning teatavate rituaalimaskide või -esemete tähendus upub kõrvalise tähtsusega tühiste asjade udusse.

Mehhiko kõrgmaal seisab asteekidele omistatud Malinalco rajatis. Siin raiuti jaaguari ja kotka auks kaljusse vägev tempel, millesarnast pole seal kandis kusagilt teisalt leida. Silmas võiks pidada ainult üht pisiasja: kaljutemplid pole asteekidele üldse tüüpilised. Niisiis pidi selles paigas juba *enne* neid asuma mingi pühamu.

Templiesine platoo tahuti kaljust välja ja tegelik pühakoda on kujult tehisliku kaljukupli alla asetatud hiiglaslik megaliitiline hobuseraud. Silutud seintel liuglevad kotkad ja ka keskele on raiutud laialiaetud tiibadega kotkas – just niisuguses asendis, nagu lendaks ta koopa ahta väljapääsuava poole.

Selle rajatise vanuse kohta pole mingeid andmeid. Me ei tea, millised inimesed raiusid siinse imeasja kaljude rüpest tohutut vaeva nähes välja. Me ei aima, millise jumala auks seda kõike tehti. Meie ainus ja üpris fantaasiavaene vastus kõlab: "loomakultus". Peaksin meie esivanemaid siiski arukamaks.

Hübriidid ja monstrumid

Kõikvõimalike loomade jumaldamine võib puhuti omandada groteskse vormi. Kotkast võib austada, sest ta kehastab inimese salajast lennuiha, jaaguari saab hinnata tema jooksukiiruse pärast. Võimalik oleks esile tõsta isegi lehma, kes piimaanni tõttu võiks inimestes tänumeelt esile kutsuda. Soostuksin ka loogika piiridest väljuva mõttega, et meie

nürimeelsed eellased võisid loomades näha taaskehastunud jumalaid ja ka oma esivanemaid.

Ometi osutuvad kõik need seletused täpsemal vaatlusel ainult seebimulliks, mingiks aseaineks, mis oli kasutusele võetud parema variandi puudusel. Mõelgem: miks küll jumaldasid terved rahvahulgad lendavat madu või tuldsülitavat lohet, seega midagi niisugust, mis pole iialgi ja mitte kusagil olemas olnud? Milline võis olla "elupuu võras ronivate lendavate geeniuste" funktsioon? Ja millise elupuuga siin võis üleüldse tegemist olla?

Need on suisa eluvõõrad ja arulagedad märgid, midagi sellist, mis ei taha kokku sobida isegi vanaaegsetel piltidel jäädvustatuga. "Lendav geenius" võis olla kahe või nelja tiivaga inimesetaoline olend ehk siis tiivuline inimkeha, kes on varustatud röövlinnu peaga. Pahaendeline "elupuu" ilmub kord risti kujul, siis tseremooniasamba või steelina ja isegi, nagu võib Babülonis näha, paljude omavahel põimunud väätide salapärase moodustisena. Kuid see ei esine mittekunagi puu kujul! Moodne tõlgendus pakub siia vähemalt sellise mõtte: olendid, kes suutsid lennata, tegelesid geneetilise koodi muutmisega.

Ühtlasi on kindel, et aastatuhandete eest ei taibanud inimesed geneetilisest koodist, aminohapetest ja DNA kaksikspiraalist üldse midagi. Samas teadsid taevased õpetajad kõigest sellisest väga palju. Nad jutustasid nendest asjadest oma õpilastele ja joonistasid lihtsaid skeeme – täpipealt samuti, nagu iga õpetaja meiegi päevil koolitunnis teeb.

Niisuguste diagrammide adressaatideks olid nähtavasti need põlvkonnad, kes ükskord pidid ise geneetikaprobleemidega silmitsi jääma. Mis on kõigest sellest saanud? Ainult mingid "lendavad geeniused ronivad elupuul".

Laskem piltidel kõneleda!

Aegadel umbes 3000 aastat enne Kristust hakkas sumeri rahvas rullpitsateid valmistama. Need on väikesed, kuni kuue sentimeetri pikkused esemed, mida omanikud kandsid tavakohaselt kaelas. Pitsateid rulliti ümber pehmete toorsavist anumate, nendega tembeldati ürikuid või tõestati templiseinte vahel sooritatud tehinguid. Tegutsesid ju pühakojad nendel aegadel ka maksuametite ülesannetes.

Vanimad rullpitsatid kannavad mütoloogiliste olendite kujutisi ja sümboleid: lindinimesi, muinasjutuloomi, igaseltsi värdjaid, lendavaid esemeid ja taevas hõljuvaid kuule. Taas on siingi omal kohal "elupuul" ronivad kiivritega jumalad – juba siis! Teistel kujutistel lendavad nad taevalaevadega Kuu kohal. Võime näha, et nendes istuvad inimesetaolised olendid.

Mitmed rullpitsatid esitlevad selliseid jumalaid, kes kannavad peas tähti. Nende kohal lendavad mingid moodustised. Samas pole raske ära tunda tõenäoliselt tehnilise olemusega seadmeid ja isegi planeedisüsteemide skeeme. Kõike seda pealegi aegades ja oludes, kus ka nood targad sumerid ei võinud kosmosemehaanikast veel vähimatki teada.

Nüüdisaegne õpetus tahab kõige selle taga näha mingeid "abstraktsioone", teoreetiliste üldistuste kribu-krabu. Kas pole see hämmastav! Kunstis on abstraktsioon ometi midagi kõrgelearenenut. Ja kui juba asjalood on sellised, siis lubatagu küsida: mille abstraktsioonidega siin tegemist tuleb?

Meie selgituspüüded lähevad päris abituks siis, kui üritame tõlgendama hakata inimese-looma monstrumite probleemi. Selletaoliste kujutisteta ei tule vist ükski muuseum

toime, kusjuures värdi nimetatakse alatasa segaolenditeks või sfinksideks. Nii tehakse alates Giza kuulsast Sfinksist kuni Medusaks kutsutud peletiseni, kelle peas värelevad maod. Teadusmaailm väidab, et need sadades variantides ettetulevad imeolendid on pärit fantaasiast. Üsna paljudel juhtudel see muidugi klapib, kuid mõnel puhul ei tarvitse asjad ja lood siiski päriselt nõnda olla. Seda tõendavad mitmelt poolt leitud luud, iidsed kirjandusallikad ja arvukad mõjusad monumendid (12). Vähemalt mõned nendest monstrumitest pidid kunagi tõepoolest olemas olema...

Milliste jumalate geneetilisest laboratooriumist võisid need elukad pärit olla? Kes konstrueeris niisuguseid peletisi?

Praegu näidatakse Londonis Briti Muuseumis Salamasar II niinimetatud Musta obeliski. Sellel on suure väljendusjõuga gravüür: valvurid talutavad kettide otsas kaht elukat. Pole vähimatki kahtlust, et neil on inimese pead ja isegi nooruslikud näojooned. Eesmine ebard lutsib põialt, kaugem osutab õieliaetud sõrmedega oma nina poole.

Kaasaegne arheoloogia tahab neid värdjaid meile ahvide pähe sokutada. Laskem siiski piltidel kõneleda!

Allikaviited

1. Séjourné, Laurette. Pensiamento y religion el México Antiguo. Mexico, 1957.
2. Irwin, Constance. Fair Gods and Stone Faces. London, 1964.
3. Honoré, Pierre. Ich fand den weißen Gott. Frankfurt, a. M. 1965.
4. Girard, Rafael. Die ewigen Mayas – Geschichte und Zivilisation. Zürich, 1969.

5. Harleston, Hugh. A Mathematical Analysis of Teotihuacan. XLI International Congress of Americanists. Mexico, 1974.
6. Craine, Eugene, Reindorp, R. The Codex Perez and Book of Chilam-Balam of Mani. University of Oklahoma, 1979.
7. Kautzsch, Emil. Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des Alten Testaments, Bd. 2. Hildesheim, 1962.
8. Craighill, Handy, E. S., Polynesian Religion. Bernice P. Bishop Museum, Bulletin Nr. 34. Honolulu, 1927.
9. Kiribati, Aspects of History. Ministry of Education, Tawara, 1979.
10. Kanjilal, Dileep Kumar. Fliegende Maschinen im Alten Indien. Raamatus: von Däniken, E. Habe ich mich geirrt. München, 1985.
11. Pörtner/Davis. Alte Kulturen der neuen Welt. Düsseldorf, 1980.
12. Von Däniken, Erich. Die Augen der Sphinx. München, 1989.

Ülal: Chichén-Itzá Kukulkani püramiid.

Paremal: Kanchipurami templikompleks Lõuna-Indias. Alati seisab sealsete templite ja püramiidide järsus tipus üks vimaana, taevasõiduk.

Jaaval asuvas Prambanani vägevas templikompleksis (eelmisel küljel) austati ka jumalate sõidukeid vimaanasid. Vanad sanskrititekstid (vasakul) kirjeldavad Maailmaruumis asuvaid hiiglaslikke linnu, mis tiirlesid ümber Maa.

Stonehenge, megaliitrajatis Inglismaal. Mitte keegi ei tunne nende kivisõõride ehitajaid, mitte keegi ei tea nende algset otstarvet. Stonehenge'i puhul on tuvastatud seoseid astronoomiaga.

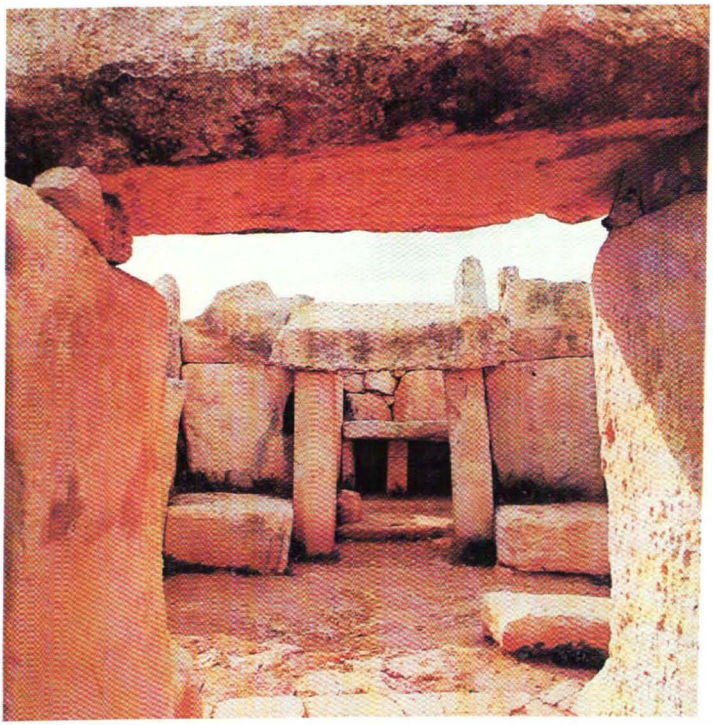

Hagar Quimi suurehitis asub Malta saare tammikust kõigest paarisaja meetri kaugusel.

Malta saart läbivad imelikud süvendid, mida kohalikud elanikud nimetavad "cart ruts", "kaarikurcobasteks". Need moodustised läbivad orge, ronivad mööda mäeküigi ülespoole, sageli jookseb neid kõrvuti mitu. Üllatuslikult võivad roopad ühineda paarideks, ka esineb raudteel kasutatavate taolisi "pööranguid" ning uljaid kurve.

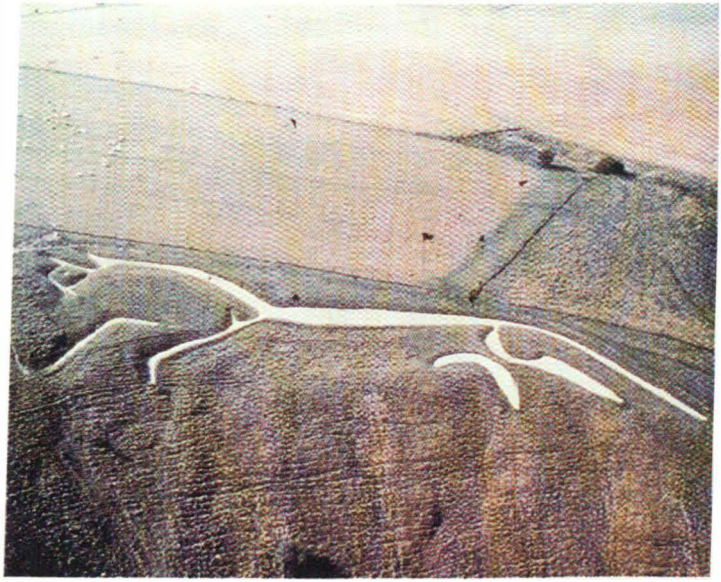

"Uffingtoni valget hobust" Inglismaal saab tervikuna näha ainult õhust.

Muyuc Marca kontsentrilised kivisõõrid asuvad Cuzcos, Peruus inkade Sacsahuamáni müüritisest kõrgemal. See olevat olnud kalender.

Alaca Hüjüki sfinksivärava monumentaalsed plokid kaaluvad sadu tonne.

Srinagar Kašmiri kõrgmaal Indias. Siin seisab Martandi vana Päikesetempel. Müüritis on kokku laotud inkade maneeris.

Maiade linn Tikal Guatemalas rajati umbes 100. aasta paiku enne Kristust. Toona polnud vana Rooma veel asutatud ja mööda Euroopat rändasid nomaadid.

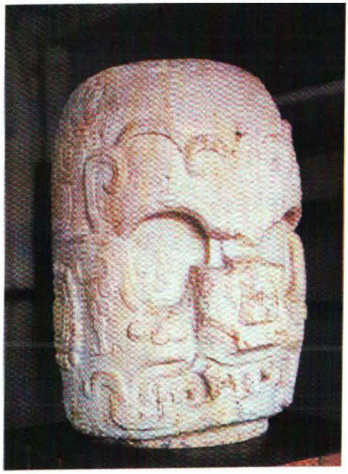

Guatemala "Museo Popul Vuh" kollektsioonis on samuti väga väljendusrikkaid jumalate päid ja vaateaknaga kiivreid.

Palenque peapaleed (all) kaunistavad jumalad ja preestrid, kellest mõned kannavad... rullruske. Vaatamata täiesti selgelt näha olevatele kingadele ja kinnituspaeladele kederlaude ümber tahavad arheoloogid siin ära tunda "arvuglüüfe".

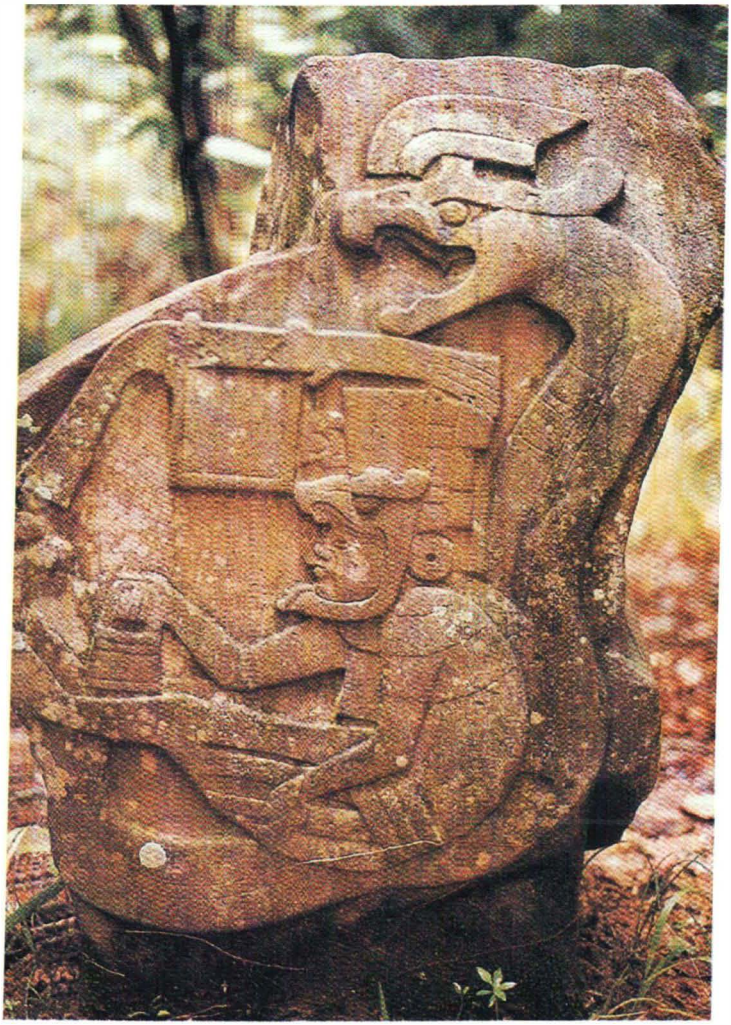

Villahermosa, Mehhiko. "La Venta pargi" nimetatud Lohemonoliidil istub suletud ruumis - iohe sees - üks kiivriga varustatud inimkuju. Parema käega käsitseb ta mingit juhtimishooba, pea kohal ripub neljakandiline kast.

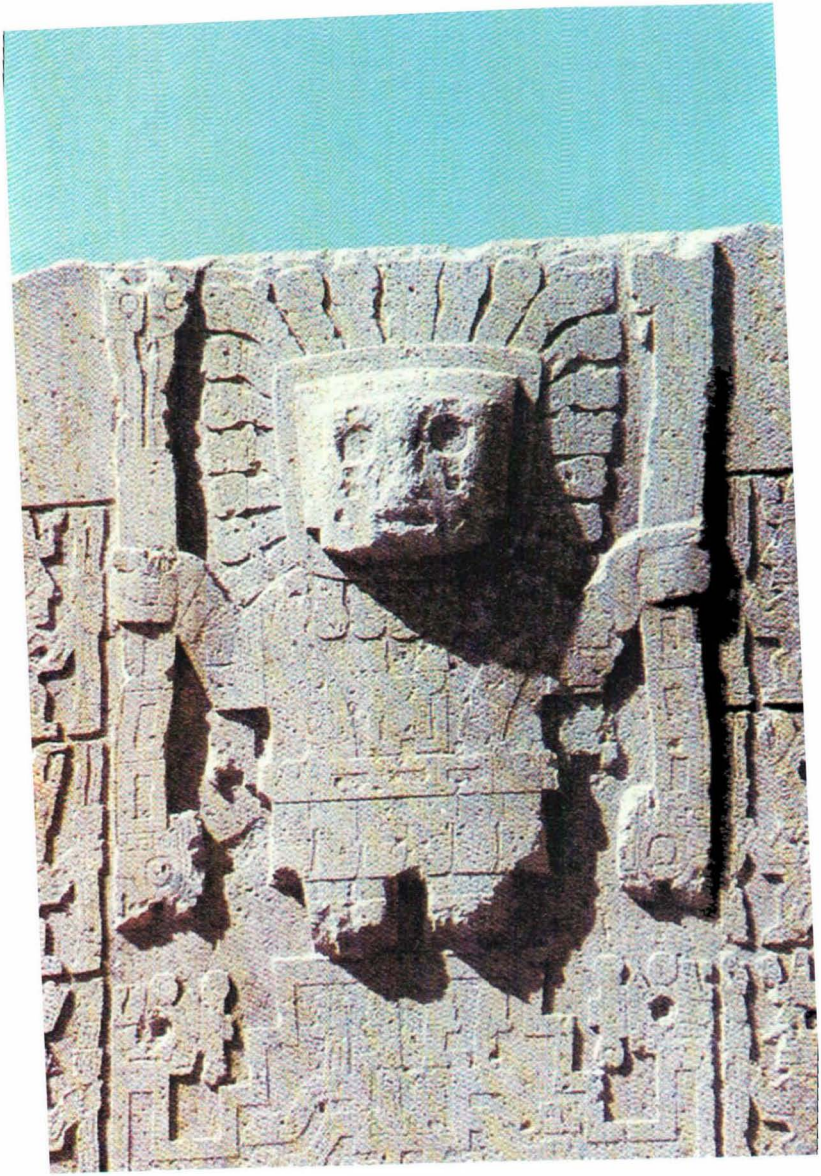

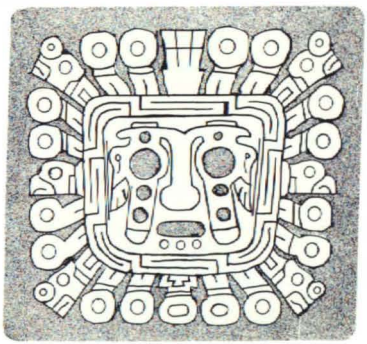

Tiahuanaco Päikesevärav asub kõigest poolteist kilomeetrit Puma Punkust. Nelikümmend kaheksa tiivulist olendit ümbritsevad sellel monoliidil kiirtepärjaga kaunistatud Peajumalat. Mõjusamalt kui murenemud originaalist tehtud fotod, näitavad siinsed eskiisid seda alati valesti mõistetud läkitust. See, mis esmapilgul stiliseeritud näona tundub, võib samahästi olla ka mingi mootori skeem.

Salamasar II "Mustal obeliskil" (Briti Muuseum) on kujutatud, kuidas elevandi taga talutatakse kaht imelikku tegelast. Seda, et kunstnik graveeris täiesti ehtsaid olendeid, tõestavad samal obeliskil kujutatud igati realistlikud figuurid (all). Sisseraiutud saatetekst kõneleb "vangivõetud inim-loomadest", keda andamina kuhugile viiakse. Arheoloogid näevad nendes vördjates ahve. Võib olla... Kuid see ahviteater muutub ülemisel kujutisel absurdseks. Vördjad näitavad oma noori inimnägusid. Ja vasakpoolne "inim-loom" lutsib põrlalt...

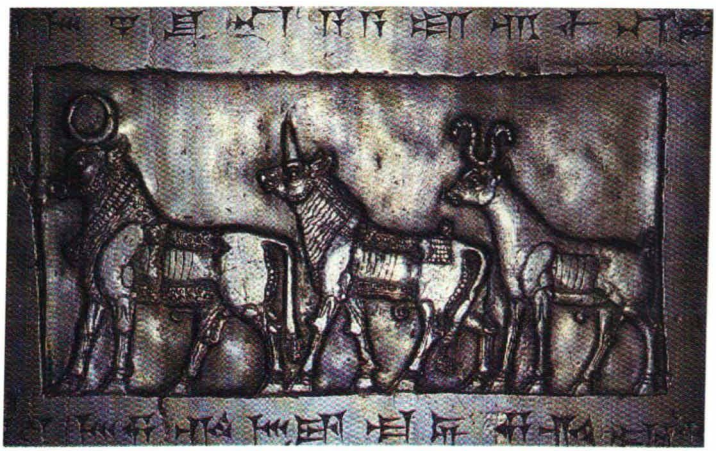

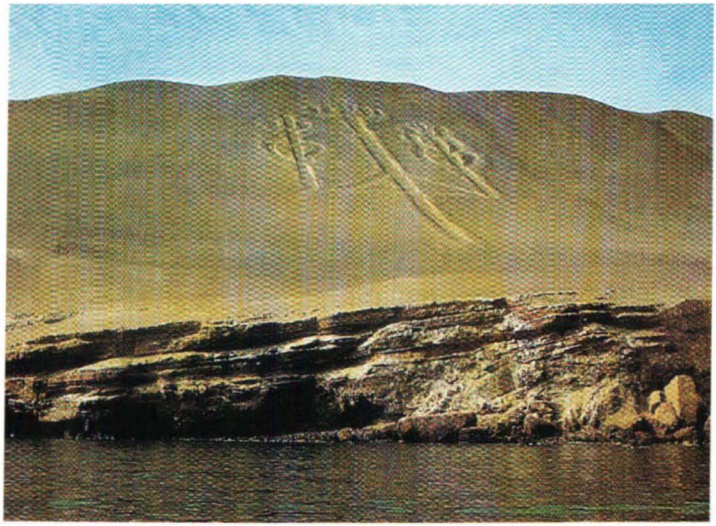

"Candelabro", "Küünlajalg" Paracase lähe juures Peruus.

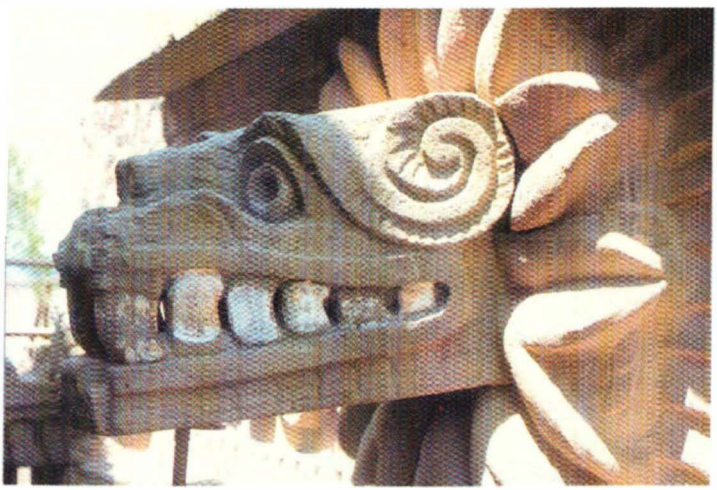

Jumal Quetzacoatli tempel sulismao lõustaga, mis meenutab pigem mingit lohemonstrumit.

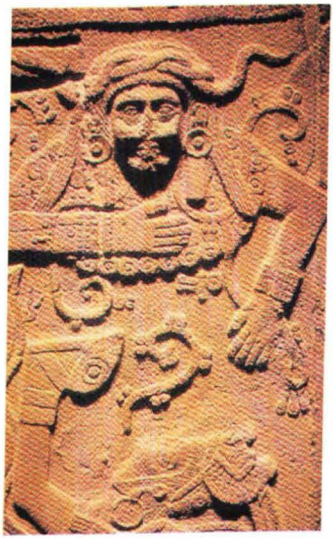

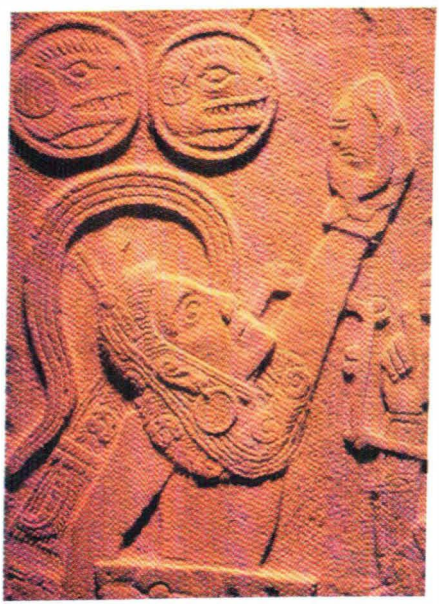

Berliini Etnoloogiamuuseumis seisab kahekssa steeli, mis osteti 1876. aastal Guatemaalast, Santa Lucia Gotzumalqualpast. Teadlased tahavad nendel ära tunda maiade kultusliku pallimängu. Samal ajal jääb kahe silma vahele, et kiirtevihust ümbritsetud ja õhus allalaskuvad jumalad pole üldse tüüpilised kesk-ameerika motiivid. Samalaadsed kujutised on rahvusvahelised ka maiade "pallimänguta".

El Bauli "Monument nr. 3" kujutab kiivriga ja keha vastu liibuva kombinesooniga jumalust. Kiiver on varustatud vaateaknaga, mille tagant võib näha kandja näojooni. Sellest lähtuv voolik ulatub seljal kantavasse "kanistrisse". Tarvitatud hingeõhk paisatakse välja.

Tulas Mehhikos seisavad ühel tasandikul jumalakujud. Legend teab kõnelda, et just siin olevat madalamat sorti jumalad saanud kõrgematega suhelda, olles nööride kaudu omavahel ühenduses. Tula jumalakujud on prillsilmsed ning kannavad kõrvadel klappe ja rinnal kastikest, milles arheoloogid tuvastavad "liblikaembleeme". Kahe sõrme vahel hoiavad nad imelikke esemeid, mille kohta erialakirjandus teab, et need olevat "sümboolsed võtmed" või "noolte heitmise seadmed". Siin võiks mõni tehnilisem tõlgendus siiski kohasem olla.